

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Педагогічний факультет

Іванна Кулик

ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ
Методичні рекомендації

Івано-Франківськ
2021

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Педагогічний факультет

Іванна Кулик

ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ
Методичні рекомендації
для студентів спеціальності 231 Соціальна робота
освітня програма Соціальна педагогіка

Івано-Франківськ
2021

УДК
ББК

Кулик І.В. Психологія вищої школи : методичні рекомендації. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 62 с.

Методичні рекомендації укладено у відповідності до програми підготовки фахівців із соціальної роботи у вищих навчальних закладах. В методичних рекомендаціях розкрито зміст та джерельну базу теоретичної та практичної частини курсу, подано методичні матеріали.

Видання адресовано студентам спеціальності 231 Соціальна робота освітня програма Соціальна педагогіка, другий магістерський рівень вищої освіти.

Друкується відповідно до рішення науково-методичної ради Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №7 від 31 травня 2021 р.)

Рецензенти:

Г.Й. Михайлишин – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Л.С. Тимків – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВСТУП

Однією з найважливіших передумов реформування вищої освіти в Україні є підготовка нової генерації науково-педагогічних кадрів - національної еліти, яка здатна оволодіти освітньо-світоглядною парадигмою гуманітаризації, гуманізації і демократизації освіти і науки, забезпечити різнобічний розвиток і піднесення самоцінної особистості кожного студента. Щоб вирішити це надзвичайно важливе й складне завдання, потрібно суттєво підвищити рівень психологічної культури викладачів, зокрема, шляхом покращання їхньої психолого-педагогічної підготовки.

У зв'язку з цим в навчальний план спеціальності 231 Соціальна робота освітня програма Соціальна педагогіка ОР «магістр» введено курс «Психологія вищої школи».

Мета курсу: сформувати у студентів – майбутніх соціальних педагогів систему знань, умінь і навичок з психології вищої школи, які допомогли б майбутнім фахівцям в галузі соціально-педагогічної діяльності доцільно застосовувати ефективні методики викладання, враховуючи вікові особливості розвитку психічних процесів, станів і властивостей майбутніх фахівців, продуктивно розвивати їх індивідуальні особливості і творчі здібності.

Завдання курсу: вивчення теоретичних основ психології вищої школи, ознайомлення з основними психологічними проблемами вищої школи, опанування знаннями про психологічні особливості навчально-виховного процесу у вищій школі, про вікові особливості психології студентства та особливості їх комунікації з ровесниками і науково-педагогічними працівниками ЗВО, розуміння специфіки науково-педагогічної діяльності та шляхів її вдосконалення, розвиток професійно важливих якостей особистості студентів.

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

1. Предмет, завдання та методи психології вищої школи.
2. Основні теорії сучасної психології, які дають можливість розробляти і впроваджувати ефективні методики викладання.
3. Психологічні особливості студентського віку.
4. Особливості соціалізації студентів у ВНЗ.
5. Психологічні основи формування професійних знань та навичок у студентів.
6. Соціально-психологічні процеси у студентських групах.
7. Основні механізми ефективного педагогічного спілкування.
8. Психологічну структуру діяльності студентів і викладачів.
9. Вимоги до особистості викладачів вищих навчальних закладів.
10. Психологічні фактори ефективної педагогічної та наукової діяльності викладачів.

уміти:

1. Орієнтуватися в сучасних психологічних проблемах вищої школи.

2. Самостійно виявляти і вирішувати психологічні проблеми, пов'язані з організацією педагогічної та професійної діяльності.

3. Аналізувати психологічні явища і процеси у вищих навчальних закладах.

4. Застосовувати знання з психології вищої школи для розробки методик викладання фахових дисциплін.

5. Визначати психологічні особливості розвитку пізнавальної, емоційно-вольової, ціннісно-мотиваційної, комунікативно-поведінкової сфер студента і студентської групи та застосовувати ці знання на практиці.

6. Виявляти дезадаптацію студентів до умов ЗВО і фасилітувати процес адаптації студентів до навчання та майбутньої професійної діяльності

У методичних рекомендаціях подається тематика лекцій, плани семінарських, практичних занять, які охоплюють зазначену проблематику з урахуванням сучасних вимог стосовно засвоєння курсу «Психологія вищої школи».

Визначено списки основної та додаткової літератури до кожної теми, що розширює можливості студентів готуватися не тільки до семінарських та практичних занять, а й виконувати реферативну роботу.

При підготовці до семінарських занять студентам необхідно уважно опрацювати рекомендовану літературу, законспектувати основні думки, продумати й скласти план чи тези виступу.

На семінарських заняттях передбачено заслуховування та обговорення підготовлених студентами індивідуально навчально-дослідних завдань.

Методичні рекомендації завершуються переліком програмових вимог із навчального курсу «Психологія вищої школи», тестовими завданнями, додатками, що становлять інструментальний блок, який може бути корисним для студентів у процесі засвоєння навчального курсу.

При укладанні методичних рекомендацій «Психологія вищої школи» враховано сучасні тенденції переходу до кредитно-рейтингової системи організації навчального процесу та модульно-рейтингових технологій навчання у закладах освіти III-IV рівнів акредитації.

Навчальна курс «Психологія вищої школи» розрахований на 90 годин. З них 60 год. на самостійну роботу, 30 год. на аудиторну роботу. Аудиторні години розподілені таким чином: 12 год. лекційних, 18 год. семінарські та практичні.

Кінцева форма контролю – залік.

Методичні рекомендації проходять апробацію.

**Навчально-тематичний план вивчення курсу
«Психологія вищої школи»**

№ з/п	Тематика лекційних, семінарських та практичних занять	К-ть годин
<i>Лекції</i>		
1	Предмет і завдання психології вищої школи	2 год.
2	Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи	2 год.
3	Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності	2 год.
4	Психологічна характеристика студентської групи	2 год.
5	Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів	2 год.
6	Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладача та студента	2 год.
<i>Семінарські заняття</i>		
1	Психологія вищої школи як галузь психологічної науки	2 год.
2	Суспільні вимоги до формування особистості фахівця з вищою освітою	2 год.
3	Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи	4 год.
4	Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності	4 год.
5	Психологія студентської групи	2 год.
6	Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів	4 год.

**Розподіл тем навчально-тематичного плану
навчальної дисципліни «Психологія вищої школи» за модулями**

№ з/п	Тема	Форма навчання
Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ		
1	Предмет і завдання психології вищої школи	Лекція
2	Психологія вищої школи як галузь психологічної науки	Семінарське заняття
3	Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи	Лекція
4	Суспільні вимоги до формування особистості фахівця з вищою освітою	Семінарське заняття
5	Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи	Семінарське заняття
Змістовий модуль 2. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТА ТА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ		
6	Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності	Лекція
7	Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності	Семінарське заняття
8	Психологічна характеристика студентської групи	Лекція
9	Психологія студентської групи	Семінарське заняття
Змістовий модуль 3. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗВО		
10	Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів	Лекція
11	Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів	Семінарське заняття
12	Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладача та студента	Лекція

РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Змістовий модуль 1.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

ТЕМА 1. Предмет і завдання психології вищої школи

Предмет та завдання психології вищої школи. Основні категорії психології вищої школи: навчання, розвиток, виховання. Науково-дослідні, діагностично-корекційні та практичні завдання психології вищої школи. Структура психології вищої школи. Зв'язок психології вищої школи з іншими галузями знань (педагогіка, педагогіка вищої школи, соціологія, вікова, загальна, експериментальна, соціальна психологія, філософія та ін.). Психологічні засади педагогічного процесу.

Історія становлення психології вищої школи. Етапи становлення психології вищої школи. Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні. Завдання психології вищої школи відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Основні напрями реформування освіти ХХІ століття та проблеми сучасної психології вищої школи.

Поняття про методологію. Функції методології. Принципи психологічного дослідження: науковість, об'єктивність, поетапність. Методи психології вищої школи: методи теоретичного дослідження, методи емпіричного дослідження, статистичні методи аналізу емпіричних даних, інтерпретаційні методи. Етика психолога-дослідника. Поняття про методіку психологічного дослідження. Дослідницька діяльність викладача вищої школи.

Література

Основна: 1, 2, 3, 6, 7

Додаткова: 11, 12, 14, 27

ТЕМА 2. Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи

Завдання і зміст діяльності викладача вищої школи. Структура діяльності викладача. Психологічна характеристика науково-педагогічної діяльності та особистості викладача вищої школи, аналіз його професійної компетентності та майстерності. Система знань, навичок, умінь і професійно важливих якостей викладача як чинники педагогічної майстерності. Особливості професійної самосвідомості викладача. Науково-педагогічна творчість, її особливості. Культура педагогічного мислення. Педагогічний такт. Психологічні вимоги до сформованості емоційно-вольової сфери викладача. Психологічні вимоги до характерологічних властивостей викладача вищої школи. Психологічний аналіз педагогічних здібностей викладача та можливості їх розвитку. Особливості діяльності викладача при різних стилях педагогічної взаємодії. Психологічні особливості діяльності колективу кафедри. Дослідження соціально-психологічного клімату у викладацькому колективі. Педагогічна етика. Типологія особистості викладача. Професіограма викладача вищої школи. Психологічний аналіз педагогічної майстерності викладача вищої школи та шляхи її формування.

Література

Основна: 2, 3, 6, 7, 15

Додаткова: 7, 8, 26, 27, 28

Змістовий модуль 2.

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТА ТА СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

ТЕМА 3. Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності

Психологічна характеристика студентського віку як періоду пізньої юності. Новоутворення студентського віку. Криза ідентичності. ВНЗ – один з провідних інститутів соціалізації студента як фахівця. Адаптація студента до навчання у вищій школі. Типологічні особливості студентів. Професійне становлення студента як майбутнього фахівця. Навчально-професійна діяльність у студентському віці. Формування професійної спрямованості студента. Становлення професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця. Розвиток творчих здібностей у студентів. Самоосвіта та самовиховання студента, їх роль у професійному розвитку. Соціально-психологічні особливості готовності випускників вищої школи до практичної професійної діяльності.

Література

Основна: 1, 2, 3, 6, 7

Додаткова: 9, 14, 15, 17, 27

ТЕМА 4. Психологічна характеристика студентської групи

Психологічні особливості студентської групи. Рівні розвитку студентської академічної групи та її структура. Шляхи формування та психологічні особливості студентського колективу. Згуртованість як показник розвитку студентської групи. Лідерство та керівництво у студентській групі. Соціально-психологічні явища в студентській групі та їх вплив на особистість студента. Соціально-психологічний клімат у групі. Методи дослідження особливостей соціально-психологічного клімату у студентській групі. Роль куратора, викладача в життєдіяльності студентської групи. Психологічні засади студентського самоврядування.

Література

Основна: 1, 3, 6, 7, 11

Додаткова: 9, 14, 17, 18, 27

Змістовий модуль 3.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У ЗВО

ТЕМА 5. Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів

Студент як суб'єкт навчально-професійної діяльності. Психологічні принципи організації навчально-професійної діяльності студентів. Мотиваційна складова учіння студента. Формування професійних мотивів навчання у студентів. Пізнавальна діяльність студента, її спрямованість на засвоєння професійно важливих знань, умінь і навичок. Розвиток творчого потенціалу студентів під час навчання у ВНЗ. Психологічні аспекти наукової діяльності студентів. Психологічні особливості суспільно корисної діяльності студента. Поняття і сутність самостійної роботи студентів, її психологічне значення. Критерії ефективності учіння. Основні причини неуспішності студентів і шляхи їх подолання.

Література

Основна: 1, 3, 6, 7, 15

Додаткова: 8, 14, 26, 27, 28

ТЕМА 6. Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладача та студента

Особливості змісту і засобів спілкування у вищій школі. Психологічний аналіз видів спілкування у вищих навчальних закладах. Рівні спілкування викладачів і студентів. Психологічні проблеми взаємин викладачів і студентів. Гармонізація взаємин викладачів і студентів як чинник становлення особистості майбутнього фахівця. Роль педагогічного спілкування у розв'язанні завдань професійної підготовки майбутнього фахівця. Психологічні особливості розуміння викладачем особистості студента. Активне рефлексивне слухання та «Я-повідомлення» в комунікативній взаємодії. Діалогічне спілкування, його характеристика та роль у регулюванні протиріч у педагогічній взаємодії. Проблеми емпатії у професійній діяльності викладача. Комунікативна культура викладача вищої школи. Психологічна характеристика конфлікту. Особливості педагогічного конфлікту, стадії його розвитку, поведінка сторін конфлікту. Психологічні бар'єри педагогічної взаємодії. Педагогічний конфлікт: структура, сфера, динаміка. Конфлікт у взаємодії «викладач-студенти». Поведінка викладача вищої школи у конфліктній ситуації. Поведінка студента в конфліктній ситуації. Психологічні засоби запобігання та стратегії вирішення педагогічного конфлікту. Навчання майбутніх викладачів запобіганню (вирішенню) педагогічних конфліктів.

Література

Основна: 2, 3, 6, 7, 15

Додаткова: 8, 26, 27, 30

РОЗДІЛ II. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ
Семінарське заняття №1

Психологія вищої школи як галузь психологічної науки
План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Виникнення психології вищої школи.
2. Предмет, основні категорії, методи психології вищої школи.
3. Завдання і структура психології вищої школи.
4. Методи психології вищої школи.
5. Місце психології вищої школи в системі наукових знань.

II. Контрольні запитання і завдання до теми

1. Визначити предмет і завдання психології вищої школи. Яке значення для науки має їх встановлення?
2. Обґрунтувати значущість курсу «Психологія вищої школи» в системі підготовки науково-педагогічних працівників.
3. Розкрийте основні категорії психології вищої школи та доведіть їх єдність у розв'язанні завдань професійної підготовки фахівця.
4. Назвіть методи психології вищої школи і дайте їм характеристику.
5. Яке місце психології вищої школи займає в системі наукових знань?
6. Проаналізуйте зв'язок психології вищої школи з іншими науками.
7. Назвіть низку проблем психології вищої школи в умовах сучасного реформування освіти та шляхи їх вирішення.
8. Поясніть положення: «Головна проблема сучасної вищої школи - необґрунтована автономність навчального й виховного процесів».

Список рекомендованої літератури

1. Вища освіта в Україні: Навч. посібник: В.Г.Кремінь, С.М.Ніколаєнко, М.Ф.Степко та ін./ За ред. В.Г.Кременя, С.М.Ніколаєнка. К.: Знання, 2005.
2. Дуткевич Т.В., Максимчук Н.П. Психологія вищої школи (курс лекцій): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2010. 158с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. К., 1989.
4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
5. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: практикум: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2008. 336 с.
6. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учеб. Пособие / С.Д. Смирнов. М.: Академия, 2005. 400 с.

Семінарське заняття №2
**Суспільні вимоги до формування особистості фахівця
з вищою освітою**

План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Психологічні проблеми реформування вищої освіти у ХХІ столітті
2. Вимоги до фахівця, зумовлені реформуванням вищої освіти України
3. Психологічні особливості виховання і навчання у системі вищої освіти
4. Модель особистості фахівця з вищою освітою
5. Психологічні показники ефективності фахової підготовки студента
6. Професійні цінності фахівця соціальної роботи

II. Контрольні запитання і завдання до теми

1. Розкрийте психологічні механізми становлення якостей особистості і відповідно до них визначте основні напрями виховної роботи у вищій школі.
2. Які завдання підготовки сучасного фахівця з вищою освітою?
3. В яких напрямках відбувається розвиток особистості у студента як майбутнього фахівця і де його джерела? Назвіть основні вектори професійного самовдосконалення студента.
4. Чи згодні Ви з визначенням навчально-професійної діяльності як процесу саморозвитку і самовиховання студентів? Чому?
5. Які труднощі зростання особистості фахівця з вищою освітою визначають сучасні психологи?
6. Чому пошук відповіді на питання про сенс життя допомагає юнакові перебороти кризу ідентичності? Чи згодні Ви з думкою, що кожен мусить знайти свій шлях саморозвитку і професійного самовдосконалення?
7. Яка роль позитивної «Я-концепції» студента в його професійному становленні? Які сильні почуття пов'язані з «Я-концепцією»? Які ускладнення в професійному зростанні студента пов'язані з неадекватною самооцінкою?
8. Доведіть, що професійне становлення студента можна розглядати як зростання його особистості.
9. Які чинники становлення професійної спрямованості особистості студента?
10. Доведіть, що формування професійних здібностей має потрійну детермінацію: вроджені особливості нервової системи, вимоги діяльності, особистісні цінності.
11. Чи потрібен профвідбір абітурієнтів до навчання у ВНЗ певного профілю?

Список рекомендованої літератури

1. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ ст.). К., 1991.
2. Базилевич В.Д., Поночовний М.І. Професійна та гуманітарна національна культура і проблеми її формування у вузі. *Зб. наук. ст. Деякі аспекти формування національної культури ученьської молоді. М-во освіти*

України, інститут змісту і методів навчання. К., 1997. 120 с.

3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 124-129.

4. Бех І. Д. Духовна енергія вчинку. *Освіта і управління*. 2005. №1. С. 51-58.

5. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості. *Вища освіта України*. 2005. №3. С. 5-12.

6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. К., 1989.

7. Папуча М. В., Крачковська Т. Д. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання. Ніжин : РВВ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. 148 с.

8. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320с.

9. Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / АПН України; Центр інформації та документації Ради Європи в Україні / О.В.Сухомлинська (ред.). К., 1997. 224 с.

10. Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. №2. С. 26-32.

Семінарське заняття №3-4

Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи

План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Завдання і зміст діяльності викладача вищої школи, структура його діяльності.

2. Психологічна характеристика науково-педагогічної діяльності та особистості викладача вищої школи.

3. Особливості професійної самосвідомості викладача.

4. Психологічні вимоги до характерологічних властивостей викладача вищої школи.

5. Психологічний аналіз педагогічних здібностей викладача та можливості їх розвитку.

6. Психологічні особливості діяльності колективу кафедри.

7. Дослідження соціально-психологічного клімату у викладацькому колективі. Типологія особистості викладача.

8. Професіограма викладача вищої школи.

9. Психологічний аналіз педагогічної майстерності викладача вищої школи та шляхи її формування.

II. Питання для обговорення:

1. У чому специфіка педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу порівняно з діяльністю шкільного вчителя?

2. Які психологічні умови визначають ефективність діяльності викладача вищої школи?

3. Довести, що педагогічна діяльність викладача має творчий характер. Особливості педагогічної творчості.

4. Які існують шляхи підвищення педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу?

5. У чому полягає проблема критеріїв оцінки ефективності діяльності викладача вищої школи?

III. Індивідуально-дослідні завдання до теми

1. Скласти таблицю професійних і особистісних якостей викладача вищої школи.

2. На основі спостереження за педагогічною діяльністю найкращого, на Вашу думку, викладача факультету, визначте особливості його індивідуальності та педагогічної майстерності, які сприятливо впливали на професійне навчання студентів.

Список рекомендованої літератури

1. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. М.: 1996. 308 с.

2. Мороз О. Г., Юрченко В. І. Підготовка майбутнього викладача вищої школи: психолого-педагогічний ракурс. Наукові записки: Зб.наук стат. НПУ ім. М. П. Драгоманова. К.: НПУ, 2001. Вип. 41. С156-159

3. Мороз О., Юрченко В. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи. Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти. Тернопіль, 2000. С 187-189.

4. Педагогічна творчість і майстерність. Хрестоматія / Інститут змісту і методів навчання / Н. В. Гузій (укл.). - К., 2000. - 167 с.

5. Подоляк Л.Г. Психологічна підготовка майбутнього викладача як передумова гуманізації і демократизації вищої освіти. *Освіта і управління*. 2006. Т. 9. № 3-4. С. 99-107.

6. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи [Текст]: підручник. Рек. МОН; 4-те вид., випр., і доп. К.: Каравела, 2014. 360 с.

7. Психологія вищої школи: підручник. 2-ге вид. Л.Подолук. Рек. МОН. К.: Каравела, 2008. 352с.

8. Семенова А.В., Гурін Р.С., Осипова Т.Ю. Основи психології і педагогіки: Навч. посіб. К.: Знання, 2006. 319 с.

9. Туркот Тетяна Іванівна Психологія і педагогіка вищої школи [Текст]: навч.посібник. 2-е вид., доп., Рек. МОН. Херсон:Олді-плюс, 2013. 516 с.

Семінарське заняття №5-6

**Загальна психологічна характеристика періоду
пізньої юності**

План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Психологічна характеристика студентського віку як періоду пізньої юності.
2. Новоутворення студентського віку. Криза ідентичності.
3. ЗВО – один з провідних інститутів соціалізації студента як фахівця.
4. Адаптація студента до навчання у вищій школі.
5. Типологічні особливості студентів.
6. Професійне становлення студента як майбутнього фахівця.
7. Формування професійної спрямованості студента.
8. Становлення професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця.
9. Розвиток творчих здібностей у студентів.
10. Соціально-психологічні особливості готовності випускників вищої школи до практичної професійної діяльності.

II. Індивідуально-дослідні завдання до теми

Опишіть типологічні особливості студентів, що виявляються в навчально- професійній діяльності та поведінці

Список рекомендованої літератури

1. Зайцева І.В. Мотивація учіння студентів: Монографія. Ірпінь, 2000. 191с.
2. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи [Текст]: підручник.-Рек. МОН; 4-те вид., випр.,і доп. К.:Каравела, 2014. 360 с.
3. Психологія вищої школи: підручник. 2-ге вид. Л.Подолюк. Рек. МОН. К.: Каравела, 2008. 352с.
4. Рупняк Д.М. Навчальна діяльність студента в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. №5. С. 15-24.
5. Трухан О. Психологічний аналіз життєвих цінностей студентів різних професійних напрямків. *Практ. психологія та соц. робота*. 2009. № 12. С. 52-58.
6. Туркот Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст]: навч.посібник. Херсон: Олді-плюс, 2013. 466 с.
7. Туркот Тетяна Іванівна Психологія і педагогіка вищої школи [Текст]: навч. посібник. 2-е вид., доп., Рек. МОН. Херсон: Олді-плюс, 2013. 516 с.
8. Юсупова Н.О. Міжособистісні стосунки студентів в аспекті віртуальної взаємодії. *Практ. психологія та соц. робота*. 2009. № 4. С. 78-80.

Семінарське заняття №7

Психологія студентської групи

План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Психологічні особливості студентської групи та її структура

2. Розвиток студентської групи. Характеристика студентського колективу.
3. Міжособистісні стосунки у студентській групі
4. Проблема керівництва та лідерства у групі, Функції студентського лідера
5. Психологічні особливості студентського самоврядування.

II. Питання для обговорення:

1. Визначте ознаки студентської групи як соціального організму, що розвивається. Які чинники забезпечують (або гальмують) цей процес?

2. Доведіть, що спілкування та спільна діяльність у студентській групі є джерелом становлення колективних взаємин.

3. Охарактеризуйте студентську групу як колективний суб'єкт спільної діяльності і спілкування. Визначте соціально-психологічні ознаки групи як колективу.

4. Проаналізуйте та висловіть своє ставлення до висловлювання В.О.Сухомлинського: «У кожного вихованця є сильні та слабкі сторони. Впливати на людину через колектив потрібно тонко та непомітно». Чи можете навести приклад такого впливу (або протилежного) з життя Вашої групи (у школі, в університеті)?

5. Порівняйте поняття конформізм і навіюваність. Чим зумовлений конформізм? Чи правильна думка, що конформізму найбільше піддаються:

- дуже дисципліновані люди;
- більш-менш розумні люди;
- люди, які нестійкі до стресу;
- емоційно залежні люди;
- психічно неврівноважені люди;
- фізично непривабливі люди? (за О.Є. Сапоговою).

6. Охарактеризуйте типи конформізму в студентському середовищі.

7. Яка роль лідера в згуртуванні студентського колективу?

8. Як можна пояснити, що лідер студентської групи не обов'язково відмінник навчання?

9. Обирати чи призначати керівника студентської академічної групи: позиція «за» і «проти»?

10. Чому в сучасних умовах студентське самоврядування в університеті та гуртожитку є радше виняток, ніж правило? Як Ви поясните власну громадську позицію у своїй групі?

11. Яка роль куратора студентської академічної групи в її становленні, розвитку і функціонуванні?

III. Індивідуально-дослідні завдання до теми

Складіть психолого-педагогічну характеристику на свою групу.

Список рекомендованої літератури

1. Винославська В. Психологічні особливості студентської групи. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 7. С. 65-70.

2. Власенко Л.В. Розвиток комунікативної компетентності в контексті програми психологічного супроводу академічних груп ВНЗ. 36. Наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Т. VII. Вип. 1. К., 2005. С. 34-39.
3. Дуткевич Т.В., Максимчук Н.П. Психологія вищої школи (курс лекцій): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2010. 158 с.
4. Жалдак Л. Управління гуртуванням студентської групи. *Освіта і управління*. 1999. №3. С. 99-102.
5. Земба А.Б. Проблема ефективного управління студентською групою: тренінг розвитку лідерських якостей студентів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №3. С. 42-48.
6. Коваль І.А. Психологічні особливості конфліктів у процесі спільної учбової діяльності студентів: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. К., 2003. 18 с.
7. Лузан П. Академічна група в контексті проблеми виховання студентської молоді. *Освіта і управління*. 2002. Т.5, №1. С. 151-156.
8. Лузан П.Г., Жалдак Л.М. Студентська група: Про оптимізацію між-особистісних взаємин у ній. *Педагогіка толерантності*. 1999. №2. С. 53-56.
9. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-е вид. К.: Каравела. 2008. 352 с.
10. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 4-е вид., випр. і доп. К.: Каравела. 2014. 360 с.
11. Психологія вищої школи : підручник / О. І. Власова, В. А. Семиченко, С. Ю. Пащенко, Я. Г. Невідома / за ред. О. І. Власової. К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. 405 с.

Семінарське заняття 8-9

Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів

План

I. Питання для поглибленого вивчення матеріалу

1. Студент як суб'єкт навчально-професійної діяльності.
2. Психологічні принципи організації навчально-професійної діяльності студентів.
3. Мотиваційна складова учіння студента та її роль у навчально-професійної діяльності студентів.
4. Розвиток творчого потенціалу студентів під час навчання уЗВО.
5. Психологічні аспекти наукової діяльності студентів.
6. Психологічні особливості суспільно корисної діяльності студента.
7. Психологічні передумови і показники успішності студентів у навчально-професійній діяльності.
8. Причини неуспішності студентів і шляхи їх подолання.

II. Питання для контролю та самоконтролю

1. Обґрунтуйте, чому навчально-професійна діяльність є провідною діяльністю в студентському віці? Які зміни в структурі особистості студента відбуваються під її впливом?
2. Які причини неуспішності студентів і шляхи їх подолання?
3. Які можливості для розвитку самостійного творчого мислення студентів у процесі навчання?
4. Доведіть, що «навчатися і не розмірковувати над вивченим - даремно витрачати час, розмірковувати не навчаючись - згубно» (Конфуцій).
5. Чи можна поставити рівність між творчістю і мисленням? Що заважає студентам розвивати творчий потенціал?
6. У чому полягає особистісний аспект пізнання? Розкрийте складники інтелектуальної ініціативи, інтелектуальної компетентності, інтелектуальної творчості, інтелектуальної саморегуляції.
7. Організуючи навчання, викладач мусить насамперед забезпечити мету чи мотив? Чому?
8. Які мотиви сприяють успішному навчанню студента? Чи можуть мотиви обов'язку (зобов'язання) у навчанні не тільки раціонально, але й емоційно стати сильнішими порівняно з тими, які їм протидіяли?

III. Індивідуальні завдання

1. Складіть рекомендації майбутнім студентам щодо забезпечення ефективного учіння.
2. Розвиток самостійного творчого мислення студентів у процесі навчання.

Список рекомендованої літератури

1. Аврамчук Л.А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів. *Педагогіка і психологія*. 1997. №3. С. 122-125.
2. Білецька С.Л. Мотивація навчання як важливий фактор пізнавальної активності студентів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2004. Вип. 2. С. 310-315.
3. Зайцева І.В. Мотивація учіння студентів: Монографія. Ірпінь, 2000. 191с.
4. Зубалій Н.П. Психологічний аналіз структури позитивного ставлення до учіння студентів. *Наук, записки: 36. наук. Праць. К.: НПУ, 2001. Вип. 40. С. 221-223.*
5. Подтикан І.В. Особливості формування мотиваційної сфери студента. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №9. С. 29-36; №10. С. 41-44.
6. Резнік Т.І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів-першокурсників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. №1. С. 1-3.
7. Рупняк Д.М. Навчальна діяльність студента в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2005. №5. С. 15-24.

8. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи [Текст]: підручник. Рек. МОН; 4-те вид., випр., і доп. К.:Каравела, 2014. 360 с.

9. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи: практикум [Текст]: авч. посібник. Рек. МОН. К.:Каравела, 2012. 336 с.

10. Туркот Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст]: навч.посібник. Херсон:Олді-плюс, 2013. 466 с.

11. Вершинська О. Б. Проблеми формування навчальної мотивації студентів ВНЗ [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/VERSHYNSKA.pdf.

12. Дзюбко Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/psling_2009_4_5.pdf.

РОЗДІЛ III.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Розділ, тема курсу	Орієнтовні завдання, які виносяться на самостійне вивчення	Бюджет часу (год.)
1	Предмет і завдання психології вищої школи	Основні напрями реформування освіти XXI століття та проблеми сучасної психології вищої школи	6 год
2		Принципи психологічного дослідження: детермінізму, історизму, діяльності, розвитку	4 год
3		Методи інтерпретації одержаних даних	2 год
4	Психологія діяльності та особистості викладача вищої школи	ЗВО як чинник професіоналізації майбутнього фахівця»	4 год
5		Дослідницькі вміння викладача вищої школи	2 год
6	Загальна психологічна характеристика періоду пізньої юності	Типологічні особливості студентів, що виявляються в навчально-професійній діяльності та поведінці	4 год
7		Врахування психологічних особливостей юнацького віку в співпраці зі студентами	4 год
8		Розвиток «Я-концепції» як показника особистісного зростання і професійного становлення студента. Складові та функції «Я-концепції»	4 год
9	Психологічна характеристика студентської групи	Проаналізуйте соціально-психологічний клімат у своїй групі та визначте його вплив на працездатність	2 год
10		Розкрийте проблему лідера та лідерства в студентській групі	2 год
11		Шляхи формування студентського колективу	4 год
12	Психологічні особливості навчально-професійної діяльності студентів	Самоосвіта та самовиховання студента, їх значення в професійному зростанні»	4 год
13		Психологічні засади студентського самоврядування	4 год

14		Закон України «Про вищу освіту» про студентське самоврядування	
		Професіограма викладача вищої школи	2 год
15	Психологічний аналіз педагогічної взаємодії викладача та студента	Особливості педагогічного конфлікту, стадії його розвитку, поведінка сторін конфлікту	4 год
16		Особливості професійної самосвідомості (рефлексивності) викладача	2 год
17		Вплив Я-концепції викладача на його науково-педагогічну діяльність.	2 год
18		Характеристика педагогічних здібностей	2 год
19		Педагогічна етика. Вимоги студентів до викладача	2 год
Усього			60

ІНДИВІДУАЛЬНО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом поза аудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Психологія вищої школи» – це вид науково-дослідної роботи студента, що містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Тематика ІНДЗ

1. Психологічна готовність першокурсників до навчання у вищій школи.
2. Соціально-психологічні чинники соціалізації особистості студента як майбутнього соціального педагога.
3. Психологічна модель особистості фахівця з вищою освітою.
4. Пізнавальні психічні процеси в навчально-професійній діяльності студента.
5. Розвиток самостійного творчого мислення студентів у процесі навчання.
6. Соціально-психологічні передумови згуртування студентської групи.
7. Педагогічний конфлікт у взаєминах “студент – викладач”, його особливості, причини виникнення та моделі конструктивного розв’язання.
8. Соціально-психологічні чинники і психологічні механізми формування національної самосвідомості студентів.
9. Психологічна адаптація молодого викладача до науково-педагогічної діяльності.
10. Психолого-педагогічні особливості самостійної навчально-пізнавальної роботи студентів.
11. Психологічна служба у ВНЗ.
12. Рефлексія викладача у процесі викладання.
13. Психологічна карта спостереження за особливостями поведінки слухачів в аудиторії.
14. Способи корекції та підвищення ефективності взаємодії викладача з аудиторією.
15. Напрямки саморозвитку викладача ВНЗ у професійній діяльності.

**Програмові вимоги з навчальної дисципліни
«Психологія вищої школи», які виносяться на залік**

1. Виникнення психології вищої школи
2. Предмет, основні категорії, методи психології вищої школи
3. Завдання і структура психології вищої школи
4. Методи психології вищої школи
5. Місце психології вищої школи в системі наукових знань.
6. Психологічні проблеми реформування вищої освіти у ХХІ столітті
7. Вимоги до фахівця, зумовлені реформуванням вищої освіти України
8. Психологічні особливості виховання і навчання у системі вищої освіти
9. Модель особистості фахівця з вищою освітою
10. Психологічні показники ефективності фахової підготовки студента
11. Професійні цінності фахівця соціальної роботи
12. Завдання і зміст діяльності викладача вищої школи, структура його діяльності
13. Психологічна характеристика науково-педагогічної діяльності та особистості викладача вищої школи
14. Особливості професійної самосвідомості викладача
15. Психологічні вимоги до характерологічних властивостей викладача вищої школи
16. Психологічний аналіз педагогічних здібностей викладача та можливості їх розвитку
17. Психологічні особливості діяльності колективу кафедри
18. Дослідження соціально-психологічного клімату у викладацькому колективі. Типологія особистості викладача
19. Професіограма викладача вищої школи
20. Психологічний аналіз педагогічної майстерності викладача вищої школи та шляхи її формування
21. Психологічна характеристика студентського віку як періоду пізньої юності
22. Новоутворення студентського віку. Криза ідентичності
23. ЗВО – один з провідних інститутів соціалізації студента як фахівця
24. Адаптація студента до навчання у вищій школі
25. Типологічні особливості студентів
26. Професійне становлення студента як майбутнього фахівця
27. Формування професійної спрямованості студента
28. Становлення професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця
29. Розвиток творчих здібностей у студентів
30. Соціально-психологічні особливості готовності випускників вищої школи до практичної професійної діяльності
31. Психологічні особливості студентської групи та її структура
32. Розвиток студентської групи

33. Характеристика студентського колективу
34. Міжособистісні стосунки у студентській групі
35. Проблема керівництва та лідерства у групі
36. Функції студентського лідера
37. Психологічні особливості студентського самоврядування
38. Студент як суб'єкт навчально-професійної діяльності
39. Психологічні принципи організації навчально-професійної діяльності студентів
40. Мотиваційна складова учіння студента та її роль у навчально-професійної діяльності студентів
41. Розвиток творчого потенціалу студентів під час навчання у ЗВО
42. Психологічні аспекти наукової діяльності студентів
43. Психологічні особливості суспільно корисної діяльності студента
44. Психологічні передумови і показники успішності студентів у навчально-професійній діяльності
45. Причини неуспішності студентів і шляхи їх подолання

Тестові завдання навчальної дисципліни «Психологія вищої школи»

Тестові завдання з навчальної дисципліни «Психологія вищої школи» побудовані відповідно до логіко-змістовного викладення навчального курсу. Тестові завдання відповідають певній темі, охоплюють питання лекційних та семінарських занять.

Зміст базових тестових завдань ґрунтується на інформаційній базі, на основі якої формуються засоби об'єктивного контролю ступеня досягнення кінцевих цілей освіти та професійної підготовки студентів. Структура системи базових тестових завдань є основою проектування ситуаційних тестів. Тест може використовуватися як підсумковий тест з модулю.

1. Хто з вчених є основоположником «теорії про призначення вченого»:

- а) І. Кант;
- б) І. Г. Фіште;
- в) В. Гумбольдт;
- г) Л. Крилова.

2. Перші навчальні програми з психології вищої школи були розроблені в:

- а) початок ХІХ ст.;
- б) початок ХХ ст.;
- в) останні десятиліття ХХ ст.;
- г) початок ХХІ ст.

3. Психологія вищої школи вивчає:

- а) закономірності навчання і виховання студентів, а також їх наукову і професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави;
- б) закономірності соціально-культурної адаптації людини, групи, суспільства з метою гармонізації, гуманізації їх взаємовідносин на внутрішньо-, між- та надособовому рівні;
- в) закономірності спілкування та взаємодії людей, діяльність великих (нації, класи) і малих соціальних груп, соціалізація особистості та розвиток соціальних установок.;
- г) закономірності функціонування психіки учня як суб'єкта навчально-професійної діяльності та викладача як суб'єкта науково-педагогічної діяльності, а також соціально-психологічні особливості професійно-педагогічного спілкування та взаємин викладачів і учнів; особливості викладацького і учнівського колективів.

4. Науково-дослідним завданням психології вищої школи є:

- а) засвоєння вмінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування і взаємодію викладачів і учнів на засадах особистісного підходу;

б) визначення рівня психологічної готовності першокурсників до навчання у вищій школі, а випускників – до професійної діяльності та розробка передумов успішної їх адаптації;

в) участь у розробці професіограми сучасного фахівця вищої кваліфікації (педагога, психолога, лікаря, менеджера, інженера тощо), що становить основу для визначення державного стандарту змісту професійної підготовки в системі ступеневої вищої освіти;

г) розробка методів професійної орієнтації старшокласників та професійного відбору молоді до вищих навчальних закладів.

5. До практичних завдань психології вищої школи в період реформування вищої освіти в Україні належать:

а) розробка особистісно-орієнтованих технологій навчання учнів, психологічне обґрунтування інноваційних дидактичних проєктів емпіричних експериментів у вищій школі;

б) дослідження психологічних умов формування в учнів і викладачів соціальної зрілості, професійної та гуманітарної національної культури;

в) визначення рівня психологічної готовності першокурсників до навчання у вищій школі, а випускників – до професійної діяльності та розробка передумов успішної їх адаптації;

г) діагностика психічних явищ у викладачів та учнів з метою визначення шляхів оптимізації їх професійного становлення і вдосконалення.

6. До діагностико-корекційних завдань психології вищої школи належать:

а) надання психологічної допомоги та підтримки всім учасникам навчального процесу, особливо в періоди особистісних криз і професійного самоствердження;

б) визначення рівня психологічної готовності першокурсників до навчання у вищій школі, а випускників – до професійної діяльності та розробка передумов успішної їх адаптації;

в) вивчення психологічних особливостей науково-педагогічної діяльності, вдосконалення професіоналізму й підвищення професійної майстерності викладачів;

г) дослідження психологічних проблем підготовки науково-педагогічних кадрів, становлення особистості майбутнього викладача протягом навчання в магістратурі та аспірантурі.

7. Завдання психології вищої школи, як навчального предмету:

а) засвоєння вмінь та навичок, що забезпечують ефективне професійне спілкування і взаємодію викладачів і учнів на засадах особистісного підходу;

б) розробка методів професійної орієнтації старшокласників та професійного відбору молоді до вищих навчальних закладів;

в) з'ясування соціокультурних, соціально-психологічних, психологічних і дидактичних чинників соціалізації особистості майбутнього фахівця з

метою проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного учня у системі вищої освіти;

г) надання психологічної допомоги та підтримки всім учасникам педагогічного процесу, особливо в періоди особистісних криз і професійного самоствердження.

8. Головними методами у психології вищої школи виступають:

- а) експеримент, контент-аналіз;
- б) тестування, опитування;
- в) спостереження, експеримент;
- г) опитування, спостереження.

9. Різновидами експерименту є:

- а) життєвий та науковий;
- б) зовнішній та внутрішній;
- в) вільний стандартизований;
- г) лабораторний та природний.

10. Психологія вищої школи у межах системи психологічних знань має тісні зв'язки з такими галузями, як:

- а) вступ до спеціальності, теорія соціальної роботи;
- б) вікова психологія, акмеологія, педагогічна психологія;
- в) основи психологічного консультування, методи соціальної роботи;
- г) історія соціальної роботи, основи педагогічної майстерності.

11. Адаптація – це:

а) комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм, моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості;

б) становлення особистості в соціумі;

в) схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тяжіння до справ, що приносять більше задоволення або швидший результат;

г) зміна самого себе (настанов, рис характеру, стереотипів поведінки тощо) відповідно до нових вимог діяльності, соціальних умов і нового оточення.

12. Якості, які визначають готовність до навчання у вищій школі:

- а) здатність контролювати й оцінювати себе;
- б) рівень самооцінки;
- в) емоційний стан та емоційна стабільність особистості;
- г) волюва активність.

13. Завданням викладача в адаптаційний період першокурсників є:

- а) надання їм допомоги у самовизначенні за соціальними цінностями, а не за тимчасовими результатами діяльності;
- б) надання консультацій з приводу навчального процесу;
- в) допомога у підготовці до занять;
- г) вчити цілеспрямованості;

14. Зрілість – це:

- а) суб'єктивна емоційна оцінка власної значущості, а також ставлення індивіда до себе як до особистості;
- б) це вища психологічна інстанція організації та управління своєю поведінкою;
- в) аналіз індивідом власних суджень, переживань, потреб і вчинків;
- г) внутрішніх процес самопізнання суб'єктом психічних актів і станів.

15. До чинників, які визначають соціально-психологічний портрет сучасного студента, належать такі:

- а) рівень підготовки, система цінностей, ставлення до навчання, поінформованість про реалії навчального процесу, уявлення про своє професійне майбутнє;
- б) організація навчального процесу у вищій школі, рівень викладання, тип взаємин викладача зі студентами та інші чинники, які проявляються в процесі навчання та якими можна управляти;
- в) уміння усвідомлювати інформацію в термінах минулого (причини) і майбутнього (наслідки), а не в термінах тут-і-зараз;
- г) здатність бачити явище в контексті його цілісних зв'язків з іншими явищами (неоднолінійний погляд).

16. Типологію студентів за рівнем професійної спрямованості розглядали:

- а) І. Зверєва, А. Капська;
- б) І. Орбан-Лембрик, А. Прихожан;
- в) М. Дьяченко, Л. Кандибович;
- г) А. Макаренко, В. Омельченко.

17. Залежно від ставлення студентів до професійного навчання розрізняють:

- а) два типи студентів;
- б) три типи студентів;
- в) чотири типи студентів;
- г) шість типів.

18. Соціалізація особистості:

- а) це вища психологічна інстанція організації та управління своєю поведінкою;
- б) процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів;

в) зміна самого себе (настанов, рис характеру, стереотипів поведінки тощо) відповідно до нових вимог діяльності, соціальних умов і нового оточення;

г) процес і результат засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду в діяльності та спілкуванні з іншими людьми.

19. Джерела соціалізації:

а) адаптація;

б) мотиваційна сфера людини;

в) філогенез, особливості індивідуального життєвого шляху;

г) самопізнання.

20. Показники студентської групи:

а) підготовленість до реалізації ролі студента.

б) спрямованість поведінки та діяльності членів групи;

в) психологічний мікроклімат у групі (емоційний статус);

г) референтність групи – значущість, авторитетність її для членів групи.

21. Другою стадією розвитку студентської групи є:

а) асоціація;

б) номінальна група;

в) кооперація;

г) колектив.

22. Корпорація – це:

а) спрямованість поведінки та діяльності членів групи;

б) це вища психологічна інстанція організації та управління своєю поведінкою;

в) внутрішній процес самопізнання суб'єктом психічних актів і станів;

г) це група, яка обмежена лише внутрішньо груповими цілями, які не виходять за її межі, вона набуває рис групового егоїзму.

23. Ознаки позитивного морально-психологічного мікроклімату у студентському колективі:

а) доброзичлива, ділова критика, вільне висловлювання своїх думок щодо справ групи;

б) здатність бачити явище в контексті його цілісних зв'язків з іншими явищами (неоднолінійний погляд).

в) довіра та висока вимогливість один до одного;

г) уміння усвідомлювати інформацію в термінах минулого (причини) і майбутнього (наслідки), а не в термінах тут-і-зараз.

24. Ознаки референтної групи:

а) соціально-психологічна й дидактична адаптація студентів майже завершилася;

б) створюється атмосфера психологічного комфорту, яка сприяє особистісному зростанню і професійному становленню кожного майбутнього фахівця;

в) міжособистісна інтеграція, первинне об'єднання студентів за загальними ознаками;

г) зовнішнє, формальне об'єднання студентів за наказом ректора і списком дирекції.

25. Групові норми – це:

а) сукупність правил і вимог, вироблених групою, які регулюють поведінку її членів;

б) це звичаї, порядок, настанови, які складаються за час існування групи у ставленні до себе і товаришів, до своїх обов'язків;

в) загальний емоційний стан, який панує, переважає у групі, створює емоційну атмосферу в ній;

г) визначається мірою прихильності до групи її членів.

26. Соціальна фасилітація – це:

а) відтворення уявлень своїх товаришів, погляд на себе очима інших, емпатія до інших;

б) прояв своїх загальноприйнятих переконань, ідей і цінностей, які підтримуються більшістю;

в) логічне обґрунтування важливості мети і завдання діяльності групи, необхідності отримання нею певних результатів;

людини очікується свідома згода на виконання цих пропозицій.

г) посилення енергії, підвищення активності, домінантних реакцій індивіда, полегшення його діяльності у присутності групи.

27. Децентрація – це:

а) відтворення уявлень своїх товаришів, погляд на себе очима інших, емпатія до інших;

б) тенденція окремих людей докладати менше зусиль за тих умов, коли вони об'єднують свої зусилля задля спільної мети, порівняно з випадком індивідуальної відповідальності, коли працюють окремо;

в) посилення енергії, підвищення активності, домінантних реакцій індивіда, полегшення його діяльності у присутності групи;

г) логічне обґрунтування важливості мети і завдання діяльності групи, необхідності отримання нею певних результатів.

28. Наслідкування – це:

а) логічне обґрунтування важливості мети і завдання діяльності групи, необхідності отримання нею певних результатів;

б) відтворення уявлень своїх товаришів, погляд на себе очима інших, емпатія до інших;

в) це не тільки функція соціалізації, але й складник творчості, групової активності, становлення індивідуального стилю діяльності;

г) тенденція окремих людей докладати менше зусиль за тих умов, коли вони об'єднують свої зусилля задля спільної мети, порівняно з випадком індивідуальної відповідальності, коли працюють окремо.

29. Конформізм – це:

а) психологічний термін, що означає схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тяжіння до справ, що приносять більше задоволення або швидший результат.

б) з'ясування соціокультурних, соціально-психологічних, психологічних і дидактичних чинників соціалізації особистості майбутнього фахівця з метою проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного учня у системі вищої освіти;

в) пасивне, пристосовницьке прийняття готових стандартів у поведінці, безапеляційне визнання існуючого стану речей, законів, норм, правил, безумовне схилення перед авторитетами, ігнорування унікальності поглядів, інтересів, уподобань естетичних та інших смаків окремих людей

г) комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм, моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості.

30. Ілюстративний напрями реалізації виховних функцій у вищій школі:

а) вербалізація норм, роз'яснення сутності правил, аргументація їхньої значущості, доказовість необхідності їхнього виконання;

б) організаційно-практичні зусилля педагогічного колективу на втілення норм і правил у життя, на виховання поведінки студентів, на виховання їхніх учинків.

в) Виховна аргументація повинна спрямовувати особистість у її майбутнє, у напрямку знань, яких для цього бракує.

г) наявність прийнятних для цього гуманних міжособистісних взаємин, насамперед у системі «студент - викладач», до того ж сам викладач повинен бути носієм моральних цінностей і керуватися ними при організації педагогічного процесу.

31. Дидактичні педагогічні здібності стосовно викладача вищої школи (за Н.Ц. Кузьміною):

а) Прихильність до студентів;

б) Комунікативні здібності;

в) Витримка та самоконтроль;

г) Здібність пояснювати.

32. Рівнями психічного відображення, якими регулюються дії як складові діяльності, вважаються:

- а) мовлення;
- б) сенсорно-перцептивний (образи відчуття, сприймання);
- в) пам'ять.
- г) уявлення (образи уявлення, тобто образи тих предметів і явищ, які в даний момент на органи чуття не впливають, але впливали в минулому).

33. Саморегуляцію умовно поділяють на:

- а) фізичну і психічну;
- б) моральну та психічну;
- в) стійку та не стійку;
- г) моральну та фізичну.

34. Рефреймінг – це:

- а) відкладання справ на потім;
- б) придушення негативних образів, а заміна їх на такі, що стимулюють до корисних справ;
- в) це реакція на негативні емоційні бар'єри, спогади або прогнози, оцінки;
- г) зміна контексту або смислу події.

35. Своєрідний психологічний стан, що виражається в надмірному захопленні адмініструванням, захваті своєю владою – це:

- а) управлінська ерозія;
- б) рефреймінг;
- в) адміністративні захоплення;
- г) саморегуляція.

36. Термін «професійне вигорання» був запропонований:

- а) М. Фрейденберг;
- б) Є. Махер;
- в) В. Бойко;
- г) В. Гумбольт.

37. Синдром емоційного вигорання проявляється в:

- а) почутті байдужості, емоційного виснаження, знемоги (людина не може віддаватися роботі так, як це було раніше);
- б) дегуманізації (розвиток негативного ставлення до своїх колег і клієнтам);
- в) всі відповіді правильні;
- г) негативному самосприйнятті в професійному плані – нестача почуття професійної майстерності.

38. Синдром емоційного вигорання має:

- а) п'ять стадій;
- б) три стадії;
- в) дві стадії;
- г) шість стадій.

39. «Бар'єр» відсутності контакту:

- а) одне й те саме явище (слово, фраза, подія) мають різний смисл для різних людей;
- б) викладач заходить до аудиторії і замість того, щоб швидко й оперативно організувати взаємодію зі студентами, починає діяти автономно;
- в) молодий педагог намагається наслідувати манери спілкування, стиль діяльність авторитетного педагога, не враховуючи свої індивідуальні особливості;
- г) відмінності між людьми в засвоєних ними соціальних нормах і обмеженнях.

40. Молодий педагог намагається наслідувати манери спілкування, стиль діяльність авторитетного педагога, не враховуючи свої індивідуальні особливості:

- а) «бар'єр» наслідування;
- б) «бар'єр» побоювання педагогічних помилок;
- в) Смысловий «бар'єр»;
- г) Моральний «бар'єр»;

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест «Методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей майбутнього педагога»

Вам потрібно відповісти на усі 40 наведених нижче запитань. Вільно виражайте свою думку по кожному запитанню та відповідайте на них “так”(+) або “ні”(–). Уявіть собі типові ситуації та не замислюйтесь над деталями. Не слід витратити багато часу на обміркування, відповідайте швидко. Можливо, що на деякі запитання Вам буде важко відповісти. Тоді постарайтесь дати ту відповідь, яку Ви рахуєте припустимою.

1. Чи багато у Вас друзів, з якими Ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто Вам вдається переконати більшість своїх товаришів у правоті Вашої думки?
3. Вас довго хвилює почуття образи, спричинене Вам кимось із товаришів?
4. Чи завжди Вам важко зорієнтуватися у критичній ситуації, що склалася?
5. Ви прагнете до нових знайомств з людьми?
6. Вам подобається займатися громадською роботою?
7. Чи вірно те, що Вам прēmніше і простіше читати книги або чимось займатися одному, ніж з людьми?
8. Якщо виникають перешкоди при здійсненні Ваших намірів, чи легко Ви відступаєте від них?
9. Чи легко Ви встановлюєте контакт з людьми, які набагато старші від Вас?
10. Вам подобається придумувати та організовувати розважальні програми?
11. Чи важко для Вас включитися в нову компанію?
12. Чи часто Ви відкладаєте на інші дні справи, які потрібно було зробити сьогодні?
13. Ви з легкістю встановлюєте контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете Ви, щоб Ваші товариші діяли у відповідності з Вашими поглядами?
15. Вам важко освоїтись у новому колективі?
16. Чи вірно те, що у Вас не виникає конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, обов’язків, зобов’язань?
17. Ви прагнете при зручній нагоді з кимось познайомитись та поспілкуватись?
18. Чи часто при вирішенні важливих справ Ви проявляєте ініціативу?
19. Чи дратують Вас оточуючі та чи хочеться Вам побути наодинці?
20. Чи правда те, що звичайно Ви погано орієнтуєтесь у незнайомій обстановці?
21. Вам подобається постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у Вас роздратування, якщо Вам не вдається закінчити почату справу?

23. Чи відчуваєте Ви труднощі, незручність або сором'язливість, якщо потрібно проявляти ініціативу чи познайомитись з кимось?

24. Чи правда те, що Ви втомлюєтесь від частого спілкування з людьми?

25. Вам подобається приймати участь у колективних відзначаннях святкових подій?

26. Ви часто проявляєте ініціативу при вирішенні питань, що торкаються інтересів Ваших товаришів?

27. Чи правда те, що Ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих людей?

28. Чи вірно те, що Ви рідко прагнете довести свою правоту?

29. Ви вважаєте, що Вам не спричиняє особливих труднощів внести пожвавлення у малознайомій компанії?

30. Чи приймали Ви участь у громадській роботі в школі (вузі)?

31. Чи прагнете Ви обмежувати коло своїх знайомих?

32. Чи вірно те, що ви не намагаєтесь відстоювати свою точку зору чи рішення, якщо воно не було одразу прийняте іншими?

33. Ви вільно відчуваєте себе, коли потрапляєте у незнайому компанію?

34. Чи охоче Ви беретеся за організацію різних міроприємств для своїх товаришів?

35. Чи правда те, що Ви відчуваєте себе досить впевнено і спокійно, коли приходиться говорити щось великій групі людей?

36. Ви часто запізнюєтесь на ділові зустрічі, побачення?

37. У Вас багато друзів?

38. Чи часто Ви збентежуєтесь, відчуваєте незручність при спілкуванні з малознайомими людьми?

39. Ви часто буваєте в центрі уваги своїх знайомих?

40. Чи правда те, що Ви не дуже впевнено відчуваєте себе в оточенні великої групи людей?

Відповіді на запитання респондент дає у спеціальному бланку, у якому фіксуються також його анкетні дані та результати роботи.

Для кількісної обробки даних використовують дешифратори, у яких проставлена максимальна сума "ідеальних" відповідей, що відображають яскраво виражені комунікативні та організаторські здібності.

Далі прораховується кількість співпадаючих відповідей з дешифратором відповідей по кожному розділу методики. Оціночний коефіцієнт (К) комунікативних чи організаторських здібностей виражається відношенням кількості співпадаючих відповідей по кожному розділу до максимально можливої кількості співпадань:

$$K = x : 20,$$

де x – кількість співпадаючих з дешифратором відповідей.

Бланк для відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 1	2 1	3 1	4 1	5 1	6 1	7 1	8 1	9 1	10 1
1 2	2 2	3 2	4 2	5 2	6 2	7 2	8 2	9 2	0 3
1 3	2 3	3 3	4 3	5 3	6 3	7 3	8 3	9 3	0 3

Дешифратор комунікативних здібностей

		1		1		1	
		3		3		3	
		5		5		5	
		7		7		7	
		9		9		9	

Дешифратор організаторських здібностей

		2		2		2	
		4		4		4	
		6		6		6	
		8		8		8	
		0		0		0	

Оцінка результатів

Показники, отримані за цією методикою, можуть коливатися від 0 до 1. Показники, які ближчі до 1 свідчать про високий рівень виявлення комунікативних чи організаторських здібностей; показники, ближчі до 0 – про їх низький рівень.

Оціночний коефіцієнт (К) – це первинна кількісна характеристика матеріалів тестування. Для якісної стандартизації результатів тестування використовуються шкали оцінок, у яких тому чи іншому діапазону кількісних показників К відповідає певна оцінка.

Наприклад, у Вас співпало 19 відповідей по шкалі оцінок комунікативних здібностей і 16 – по шкалі організаторських здібностей. Користуючись формулою, вираховуємо:

$$K_k = 19:20 = 0,95; K_o = 16:20 = 0,8.$$

Записуємо отримані результати в бланк відповідей та порівнюємо їх зі шкалами оцінок комунікативних та організаторських здібностей

Психогімнастичні вправи
Вправа «Ефективний викладач»

Проаналізуйте особистісні і професійні якості викладача, які сприяють його ефективному управлінню навчально-виховним процесом, наведіть конкретні прояви цих умінь із власних спостережень:

- інтерес до студентів і роботи з ними;
 - наявність культури комунікативної педагогічної взаємодії;
 - наявність і розвиненість емпатії;
 - гнучкість, творчість і оперативність мислення;
 - уміння швидко орієнтуватися у педагогічній ситуації, яка змінюється;
 - уміння відчувати та розуміти настрій студентів групи і підтримувати з ними активний діалог;
 - уміння керувати своїм внутрішнім психічним станом; мімікою та пантомімікою;
 - уміння прогнозувати та цілеспрямовано проектувати певні комунікативні педагогічні ситуації;
 - наявність і розвиненість культури мовлення;
 - уміння демонструвати свій внутрішній стан, коли це викликано педагогічною необхідністю;
 - здатність до імпровізації;
 - здатність до доцільних спонтанних дій та ін.
-
-

Доповніть цей перелік тими якостями викладача, які, на Ваш погляд, також впливають на організацію навчального процесу, зокрема самостійної роботи студентів.

Вправа «Який я організатор групового спілкування»

Для самовдосконалення управлінських функцій, організаторських і комунікативних здібностей важливо рефлексію вати своє спілкування з аудиторією. Спочатку самому це робити важко, а тому попросіть свого друга (подругу), не втручаючись у заняття, яке Ви проводите, побути в ролі спостерігача-рецензента.

Найважливіше в організації спілкування – створення спільності, єдності аудиторії. Тому спостерігач мусить насамперед відзначити характер взаємодії між Вами й аудиторією. Цьому може слугувати класифікація типів поведінки організатора. Дослідники (М.-А.Робер, Ф.Тільма, 1988) виділяють чотири зони взаємодії організатора спілкування з аудиторією, в яких він якось себе проявляє:

I. Позитивна зона взаємодії. У цій зоні організатор спілкування:

- Демонструє солідарність (підвищує статус іншого, допомагає, нагороджує).
- Поводиться невимушено, сміється, жартує, показує задоволення.
- Схвалює, активно приймає іншого, розуміє, ставиться поблажливо, співчуває, погоджується.

II. Зона відповідей. Найчастіше взаємодія в цій зоні з'являється після позитивної зони або після питань (зона III). У цій зоні організатор:

Висловлює своє розуміння, дає вказівки, поважаючи автономію інших.

Оцінює, висловлює думку, аналізує, повідомляє про своє враження, висловлює побажання.

Подає інформацію, орієнтацію, повторює, пояснює, підтверджує.

III. Зона питань. Організатор спілкування в цій зоні:

Просить подати інформацію, орієнтацію, повторити, підтвердити.

Просить оцінити, висловити думку, проаналізувати, поділитися враженнями.

Просить поради, вказівки, підказки, в якому напрямі діяти.

IV. Негативна зона вилучає позитивну (і навпаки). Для цієї зони характерні такі дії організатора спілкування:

Не схвалює, демонструє пасивне неприйняття, відмовляє в допомозі.

Тримає себе напружено, просить допомоги.

Поводиться вороже, принижує достоїнство інших, стоїть на своєму або самоутверджується.

Щоб уникнути суб'єктивності й упередженості спостерігача (стереотипи першого враження, емоційний стан, статус у групі), тенденції завищувати (“все добре”) або усереднювати (“все нормально”) оцінку, прагнення до узагальнень (всі, завжди, скрізь так роблять), попросіть декількох однокурсників оцінити реалізацію Вами управлінських функцій під час заняття, проаналізувати ефективність педагогічного спілкування з аудиторією.

Якщо якість управління навчальним процесом на занятті не задовольняє Вас, спільно з спостерігачами намагайтеся знайти причину цього, накресліть шляхи зміни, компенсації, нейтралізації причин, удосконалення управлінського спілкування під час заняття.

Для стимулювання пізнавальної активності студентів під час занять, вдосконалення навичок їхньої самостійної роботи з науковим текстом, формування вміння вести навчальний діалог їм можна запропонувати такі вправи.

Вправа “Запитання-відповідь” (за В.В. Петрусинським).

Перед Вами сторінка наукового тексту. Швидко й уважно його прочитайте (5 хв.). Тепер розділіться на дві команди. Змагання буде за кращу відповідь і краще запитання щодо змісту наукового тексту. Нехай ліва команда буде запитувати, а права – відповідати. Враховуватиметься активність учасників команд і, звичайно, кількість і глибина поставлених запитань та якість відповідей, а також оригінальність і винахідливість.

Команди, ще раз уважно перечитайте текст! Тепер за 1-2 хв. Ліва команда придумас свої цікаві запитання (можна коротко записати), а права – обговорить текст, виділяючи в ньому головне, щоб оцінити якість поданих запитань і правильно відповісти на них.

Після запитань-відповідей команди міняються завданнями: права команда запитує, а ліва – відповідає. Потім оцінюють результати гри і роблять висновки.

Вправа “Конспект”

Перед Вами науковий текст, поділений на абзаци. Прочитайте його (5 хв.). Візьміть папір і ручку. Потрібно якомога коротше законспектувати на окремому аркуші кожен абзац тексту, виділяючи в ньому головну думку (номер абзацу не позначати!).

Тепер перемишайте аркуші з конспектами і передайте їх своєму сусідові за столом. Уважно перегляньте конспекти свого сусіда і поставте номери абзаців тексту, які їм відповідають. Передайте їх знову сусідові. Кожен у своїх конспектах перевіряє правильність номерів абзаців і підраховує кількість помилок.

Після цього учасники гри обговорюють результати, оцінюють прийоми ефективного якісного конспектування.

Вправа “Краще запитання”

Перед Вами навчальний текст. Прочитайте його (5 хв.). Тепер кожен повинен придумати оригінальне запитання за змістом навчального тексту, відповідь на яке показує глибину оволодіння цим матеріалом, дає можливість побачити найцікавіші його аспекти. Ще раз перегляньте текст і обміркуйте своє запитання. Кожен по черзі буде їх ставити, а інші – відповідати на них якомога повніше. Після запитань-відповідей обговорюють активність учасників, визначають найцікавіше і найвлучніше запитання та найкращу і найповнішу відповідь).

Вправа “Відповідь – слово”

Прочитайте науковий текст. Тепер кожен повинен поставити запитання і відповідати на чуже. Відповідати потрібно одним словом, яке має виражати суть відповіді на це питання, тобто бути його ключовим словом. Виграє той, у кого буде найвлучніше запитання і найкраща відповідь. Прочитайте текст ще раз і обміркуйте запитання. Тепер розпочинаємо перехресне опитування. Ставити запитання і відповідати на нього будуть учасники, яких визначить викладач. (Група оцінює найвдаліші запитання і відповіді).

Вправа “Дерево мудрості”

Швидко й уважно прочитайте науковий текст. Після цього кожен пише записку, в якій ставить важке запитання за текстом. Згорніть записку і прикріпіть її скріпкою до дерева (функцію дерева може виконувати підвішена нитка біля дошки). Тепер по черзі кожен підходить до дерева, знімає записку, читає запитання і якомога повніше відповідає на нього вголос. Інші студенти оцінюють запитання і відповідь, звертають увагу на те, своє чи чуже запитання було обране для відповіді.

Вправа “Доповідь”

Прочитайте текст (5 хв.). Тепер відтворюють його зміст за допомогою малюнків, знаків, схем і передайте таку шпаргалку своєму сусідові. Після цього кожен доповідає за цим текстом, використовуючи малюнки або схеми свого сусіда (у кожного учасника пари свій текст). Група оцінює, хто зробив доповідь найдетальніше, хто виготовив найкращий наочний посібник?

Вправа “Я хороший”

Похваліть себе, розкажіть, який Ви хороший, гарний (-а) (перед дзеркалом).

1. Відповісти на питання: Чи легко себе хвалити? Яке було Ваше самопочуття? Чи потрібно себе хвалити?

2. Скласти для себе програму самовиховання як особистості з орієнтацією на майбутню виховну діяльність з учнями (студентами).

Педагогічні ситуації

1. У групі один студент постійно провокує викладача: піддає сумніву викладений матеріал, постійно ставить йому запитання, некоректно себе поводить. Одночасно цей студент є визнаним лідером у групі.

Чим можна пояснити таку поведінку студента?

На які запитання викладачеві треба відповідати?

Який обрати викладачеві оптимальний спосіб реагування на таку поведінку студента?

2. Студент на заняттях із суспільної дисципліни часто висловлює необґрунтовані думки, вважаючи себе геніальним. Одночасно він підкреслює своє зверхнє ставлення до молодого викладача, бере під сумнів його обізнаність з предмета, щоразу на лекціях або семінарах ставить одне й те саме безглузде запитання: “Скільки портів у Нілу?”. Група мовчки спостерігала за цим поєдинком.

Чим можна пояснити таку зухвалу поведінку студента?

Як Ви вчинили б на місці викладача?

3. Здібний студент часто запізнюється і пропускає заняття, пояснюючи таку поведінку своїми психофізіологічними особливостями. Дії викладача:

а) оголосити догану, вжити рішучих заходів для встановлення суворих правил дотримання дисципліни, як крайній захід – відрахування;

б) з'ясувати причини запізнь, запропонувати спільно знайти оптимальний режим роботи;

в) не змінювати нічого;

г) запропонувати студентів організувати творчу групу для створення інноваційного освітнього середовища;

д) Ваш варіант.

4. Студент ігнорує вказівки викладача, робить усе по-своєму, не реагує на зауваження. Які мають бути дії викладача?

а) з'ясувати мотиви впертості студента і, розуміючи їхню несуттєвість, застосувати звичайні адміністративні заходи;

б) в інтересах навчання намагатися переконати студента, викликати прихильність до себе, налаштувати на сприятливий діловий контакт для подальшої спільної роботи;

в) спробувати вплинути на студента через авторитетних для нього членів академічної групи;

г) спочатку подумати про те, що залежить від поведінки викладача, чи не робить він сам помилок, а вже потім з'ясувати, у чому правий і в чому неправий цей студент;

д) ваш варіант.

5. Молодий викладач, що є профоргом кафедри, часто організовував різні заходи для створення дружньої атмосфери і розвитку неформального спілкування між колегами. Водночас на засіданнях кафедри, теоретичних семінарах неодноразово дорікав колективу і завідувачеві кафедри за неготовність до реформування, звинувачував у консерватизмі, небажані знаходити нові форми роботи зі студентами. Унаслідок цього стосунки переросли в конфліктну ситуацію.

Чим можна пояснити таку поведінку молодого викладача?

Як учинили б Ви, якщо б обіймали посаду завідувача кафедри?

6. Перед початком вивчення нової фахової дисципліни директор інституту представив студентам 4-ого курсу нового викладача як людину, яка має повагу серед колег, активно займається науково-дослідницькою роботою і має багато друкованих праць, є визнаним фахівцем у своїй науковій галузі.

Через певний час, після кількох лекцій думки студентів щодо цього викладача розділилися: певна частина групи почала висловлювати різке незадоволення ним, інша – була лояльніша до нього, загалом їм подобався, а ще інші не виявили ніякого особистого ставлення.

Що могло змінити ставлення певної частини групи студентів до викладача?

Чому група по-різному оцінила науково-педагогічну діяльність викладача?

Від чого залежить авторитет викладача вищої школи?

7. Викладач через невідому причину достроково закінчив заняття. Одна студентка випадково потрапила на очі директорів інституту і на запитання, чому вона не на занятті, відповіла, що викладач відпустив групу. Після цього викладач мав неприємну розмову з дирекцією інституту.

Перед іспитом викладач заявив, що не буде його приймати, поки не буде з'ясовано особу, яка доповіла про нього дирекції.

Як вчинити в цій ситуації студентці? Групі?

Які норми педагогічної етики порушив викладач?

8. Студенти 2-го курсу написали деканові факультету заяву, в якій обґрунтовано просили замінити викладача з фахової дисципліни. Рішенням деканату прохання студентів виконано.

Через якийсь час ці самі студенти знову написали заяву з аналогічним проханням щодо іншого викладача.

Які можливі причини виникнення і повторення такої ситуації?

Що має зробити керівництво, щоб не виникало подібних конфліктів студентів з викладачами?

Чи потрібна допомога психолога в цій ситуації? Яка? Кому?

9. Студенти на 4-ій парі вже 15 хв чекають викладача, розуміючи, що предмет профільний і важливий у їхній спеціалізації. Згодом між самими

студентами виникає конфліктна ситуація: йти з лекції чи зачекати. Більшість вирішує йти, а менша частина залишається. Викладач прийшов через 30 хв і побачив, що частини студентів в аудиторії немає. Не пояснивши свого спізнення, одразу вирішив написати доповідну в деканат на цей курс.

Чи правильно вчинили студенти в цій ситуації, і ті, хто пішов, і ті, що залишилися чекати викладача?

Як треба було вчинити викладачеві? Чому саме так?

10. Молодий викладач, зайшовши до аудиторії, намагався відразу привернути до себе увагу студентів, проте ті його знехтували, розмовляючи далі. Після кількох невдалих спроб організувати роботу, викладач підійшов до студентів, сів на вільне місце і кілька хвилин поспілкувався з ними, намагаючись ближче познайомитися з ними. Після цього він швидко організував групу до навчальної діяльності.

Чому студенти так поводитися?

Чи правильно повів себе викладач у цій ситуації? Як би Ви діяли за цих обставин?

11. Перший курс навчання. Студент не складає іспиту. Вдома він говорить, що отримав негативну оцінку, але викладач оцінив його необ'єктивно. Батьки звертаються до керівництва факультету з проханням з'ясувати конфліктну ситуацію.

Чому може виникнути така ситуація?

Як викладач може довести правоту власного погляду учасникам конфлікту? Що можна порадити студентові в цій ситуації?

Які Ви бачите шляхи розв'язання конфліктної ситуації (з боку викладача, дирекції)? Що порадите батькам?

12. Після заняття студенти скаржаться Вам на іншого викладача, який часто робить негативні зауваження щодо їхньої розумової діяльності.

Як у цій ситуації не принизити гідність свого колеги?

Як можна виявити співчуття студентам?

13. Після декількох занять студент заявляє Вам: «Я не думаю, що Ви, як педагог, можете нас чомусь навчити». Ваша реакція:

1. «Ваша справа - вчитися, а вчити – викладача».

2. «Таких, як Ви, зрозуміло, я нічого не зможу навчити».

3. «Можливо, Вам краще перейти в інший ВНЗ, або навчатися в іншого викладача».

4. «Ви просто не бажаєте вчитися».

5. «Мені цікаво знати, чому Ви так думаєте?»

6. «Давайте поговоримо про це більш детально. У моїй поведінці, мабуть, є щось таке, що викликає у Вас такі думки».

14. Викладач дає студентові завдання, а той не хоче його виконувати, заявляючи: «Я не бажаю це робити!» Якою повинна бути реакція викладача?

1. «Не хочеш - примусимо!»
2. «Навіщо ж Ви тоді прийшли вчитися?»
3. «Тим гірше для Вас, залишайтеся неосвіченими, невігласами. Ваша поведінка схожа до поведінки людини, яка на зло своєму обличчю хотіла відрізати собі носа».
4. «Ви розумієте, чим це може закінчитися для Вас?»
5. «Не могли би Ви пояснити, чому?»
6. «Давайте сядемо і обговоримо - можливо, Ви маєте рацію».
7.

15. Студент невдоволений своїми успіхами у навчанні, невпевнений у своїх здібностях і в тому, що він колись зможе зрозуміти і засвоїти матеріал, звертається до викладача: «Як Ви вважаєте, чи зможу я коли-небудь вчитися на відмінно і не відставати від інших студентів у групі?» Що на це повинен відповісти викладач?

1. «Якщо чесно сказати - я не впевнений».
2. «О, так, безперечно, в цьому Ви можете не сумніватися».
3. «У Вас чудові здібності, і я покладаю на Вас великі надії».
4. «Чому Ви не впевнені у собі?»
5. «Давайте поговоримо і вияснимо проблеми».
6. «Багато залежить від того, як ми з Вами будемо працювати».
7.

16. Студент говорить до викладача: «На два найближчих заняття, які Ви будете проводити, я не піду, позаяк в цей час я хочу піти на концерт рок-музики (варіанти: погуляти з друзями, побувати на спортивних змаганнях в якості глядача, на весіллі тощо)». Як потрібно відповісти йому?

1. «Тільки спробуйте!»
2. «Наступного разу Вам доведеться прийти з пояснювальною запискою».
3. «Це Ваша справа, вам складати екзамен (залік). Доведеться все одно звітувати за пропущені заняття. Я потім Вас обов'язково спитаю».
4. «Ви, мені здається, дуже несерйозно ставитесь до занять».
5. «Можливо, Вам взагалі залишити навчання?»
6. «А що будете робити далі?»
7. «Мені цікаво знати, чому відвідування концерту (прогулянки) для Вас є цікавішим, ніж заняття?»
8.

17. Студент, побачивши викладача, коли той зайшов в аудиторію, сказав йому: «У Вас дуже втомлений вигляд». Як на це має реагувати викладач:

1. «Я думаю, що з Вашого боку не зовсім етично робити мені такі зауваження».

2. «Так, я погано себе почуваю».

3. «Не хвилюйтеся за мене, краще подивіться на себе».

4. «Я сьогодні погано спав(ла), було багато роботи».

5. «Не хвилюйтеся, це не заважатиме нашим заняттям».

6. «Ви - дуже уважний, дякую за турботу!»

7.

18. «Я відчуваю, що заняття, які Ви проводите, не допомагають мені у майбутній професійній діяльності». - говорить студент викладачеві, і додає: «Я взагалі думаю кинути навчання». Як на це повинен реагувати викладач?

1. «Припиніть говорити дурниці!»

2. «Нічого собі, додумався!»

3. «Можливо Вам знайти іншого викладача».

4. «Я хотів(ла) детальніше дізнатися, що у Вас викликало таке бажання?»

5. «А що, як нам попрацювати разом над вирішенням Вашої проблеми?»

6. «Можливо, Вашу проблему можна вирішити якимось по-іншому?"

7.

19. Студент розмовляє з викладачем, демонструючи надмірну самовпевненість: «Немає нічого такого, чого я б не зміг зробити, якщо б захотів. Для мене нічого немає складного у тому, щоб вчити Ваш предмет». Якою має бути відповідь викладача?

1. «Ви занадто високої думки про себе».

2. «З Вашими здібностями? Я не впевнений».

3. «Ви, мабуть, відчуваєте себе досить впевнено, якщо так говорите?»

4. «Я теж впевнений у цьому, бо знаю, що Ви, якщо захочете, багато зможете досягнути».

5. «Це, мабуть, потребує від Вас великої напруженості: великих зусиль».

6. «Надмірна самовпевненість заважає справі».

7.

20. У відповідь на зауваження викладача студент говорить, що для того, щоб засвоїти навчальний предмет, йому не потрібно багато працювати: «Мене вважають досить здібною людиною». Що має відповісти йому на це викладач?

1. «Ця думка Вас не стосується».

2. «Ваші зусилля і знання цього не підтверджують».

3. «Багато людей вважають себе досить здібними, проте не завжди є такими».

4. «Я радий (а), що Ви такої високої думки про себе».

5. «Це тим паче повинно змусити Вас більше працювати».

6. «Це звучить так, ніби Ви самі не дуже вірите у свої здібності».

7.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абстрагування – мислене виділення, вичленовування деяких елементів конкретної сукупності й відокремлення їх від інших елементів цієї множини; один з основних процесів розумової діяльності людини, який ґрунтується на знаковому опосередкуванні (насамперед мовному) і дає змогу перетворити в об'єкт розгляду окремі властивості (відношення, частини або стани) предметів. Предмет вивчення будь-якої науки і будь-якого дослідження може бути поданий як низка послідовних процесів абстрагування від конкретної дійсності.

Абстракція – результат процесу абстрагування, лежить в основі процесів узагальнення і утворення понять; одна з основних логічних операцій мислення – мислене виділення окремих властивостей, сторін, елементів або станів предмета як самостійних об'єктів розгляду.

Автогенне тренування (автотренінг) – засіб психологічної саморегуляції станів. Ґрунтується на використанні прийомів самонавіювання, елементів схід-них технік медитації й занурення у стан релаксації. Спрямований на оволодіння навичками довільного викликання стану тепла, важкості, спокою, розслаблення, і на цьому фоні нормалізації (активізації) перебігу основних психофізіологічних функцій. Класичний метод автотренінгу розроблений німецьким психотерапевтом І.Г. Шульцем (1932).

Авторитарна особистість – комплекс особистісних характеристик, які містять, з однієї сторони, змінні когнітивного стилю (ригідність, догматизм, уникнення невизначеностей і когнітивної складності), з іншої, – соціально-психологічні настанови (конформність, консерватизм, етноцентризм, антидемократизм, упередження до меншин тощо).

Авторитет – прийняте групою людей і узаконене право керувати діями і поведінкою інших людей, що ґрунтується на довірі до достоїнств і якостей його носія; визнання за індивідом права на прийняття відповідального рішення в умовах спільної діяльності. У навчально-виховному процесі велике значення має авторитет педагога. Психологічним підґрунтям авторитету окремої особи є наявність у неї певних заслуг, особистих морально-психологічних якостей, а службового авторитету – визнання значущості, престижності певної посади, відповідності їй особи, що її обіймає.

Агресія – мотивована деструктивна поведінка, яка суперечить нормам (правилам) співіснування людей у суспільстві, і завдає шкоди об'єктам нападу (живим і неживим), приносить людям фізичні збитки або спричинює у них психологічний дискомфорт (негативне хвилювання, напружений стан, страх, пригніченість тощо).

Адаптаційний синдром – сукупність фізіологічних реакцій організму, що має загальний захисний характер і виникає як відповідь на сильні і довготривалі несприятливі впливи – стресори (Г. Сальє).

Адаптація в психології особистості – пристосування особистості до існування в соціумі відповідно до його норм і вимог, а також згідно з потребами, прагненнями, мотивами та інтересами самої особистості.

Психологічна адаптація здійснюється в процесі соціалізації особистості, під час її індивідуального розвитку, соціального і професійного становлення.

Адаптація соціально-психологічна – процес набуття людьми певного соціально-психологічного статусу, оволодіння деякими соціально-психологічними рольовими функціями; людина прагне досягти гармонії між внутрішніми і зовнішніми умовами життєдіяльності.

Акме – соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний стан особистості, який характеризується зрілістю її розвитку, досягненням найвищих і найкращих показників у її діяльності і творчості.

Акмеологія – наука про людину, об'єктом якої є професійна діяльність. Предметом акмеології є об'єктивні і суб'єктивні чинники, які сприяють і перешкоджають досягненню вершин професіоналізму, творчого довголіття, а також закономірності в організації навчання професіоналізму майбутніх фахівців, удосконалення і коригування діяльності.

Активізація пізнавальної діяльності – така організація пізнавальної діяльності, коли навчальний матеріал стає предметом активної мисленнєвої і практичної діяльності студента.

Активність – одна з основних характеристик особистості, яка полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках із навколишнім світом (на відміну від реактивності, коли джерелом є зовнішній стимул). Вона виявляється в прагненні розширювати сферу своєї діяльності і поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили і творчості. Активна особистість неодмінно є суб'єктом не лише своєї поведінки і діяльності, але й власного життя.

Активність пізнавальна – вид психічної активності, що проявляється у формі розгорнутої пізнавальної діяльності, центральним процесом якої є мислення, і характеризується допитливістю, творчим характером.

Афект – сильний і порівняно короткочасний емоційний стан, пов'язаний із різкою зміною важливих для суб'єкта життєвих обставин.

Афект неадекватності – стійкий негативний емоційний стан, що виникає через неуспіх у діяльності і характеризується або ігноруванням факту неуспіху, або небажанням визнати свою провину за це.

Взаємодія соціальна – процеси впливу різних суб'єктів один на одного, їхній взаємозв'язок, взаємозумовленість, взаємний обмін та ін. Розрізняють п'ять рівнів настанов на взаємодію: домінування, маніпуляція, суперництво, партнерство, співдружність.

Відповідальність – здатність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, визнаним у суспільстві або в колективі нормам, у результаті чого виникає почуття співучасті в спільній справі, а при невідповідності - почуття невиконаного обов'язку; готовність індивіда визнати, що він сам є причиною наслідків власної поведінки і діяльності.

Вік людини – 1) абсолютний вік (хронологічний, паспортний, календарний) – тривалість життя, виражена кількістю одиниць часу (років, місяців і т. ін.) від народження до моменту виміру; є демографічною характеристикою індивіда; 2) відносний вік – кількісний показник ступеня

розвитку тих або інших функцій або структур, зумовлений співвіднесенням референтних показників із нормативними характеристиками, визначеними для різних хронологічних віків (наприклад, розумовий вік або психомоторний вік); 3) стадіальний вік – стадія розвитку як основна одиниця певної періодизації розвитку (психічного, особистісного, психосексуального, психосоціального та ін.).

Вчинок – основна особистісна форма й одиниця поведінки, яку оцінюють як акт морального самовизначення особистості щодо людей, суспільства і самого себе; специфічний вид розумово-вольової дії, необхідний складник діяльності людини, вияву її характеру й поведінки. Вчинок відіграє надзвичайно важливу роль у морально-психічному розвитку особистості.

Геніальність – найвищий ступінь розвитку здібностей, що виявляється у творчій діяльності, результати якої мають історичне значення в житті суспільства, у розвитку науки, мистецтва.

Готовність до праці – потреба в праці, що конкретизується в здатності до певної професійної діяльності як результат професійного навчання і виховання; є підсумком не тільки професійного розвитку, але й соціальної зрілості особистості.

Група соціальна – більш-менш стійка сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами (а також культурними цінностями і нормами поведінки), які перебувають у більш-менш систематичній взаємодії.

Групова думка – групове оцінне судження, сукупні оцінки, бажання, вимоги, в яких виражається ставлення членів колективу до окремих питань, явищ, подій і фактів, які стосуються їхніх інтересів, потреб і, як правило, узгоджені з моральними нормами конкретної групи.

Групова згуртованість – процес групової динаміки, який характеризує міру (ступінь) прихильності до групи належних до неї осіб.

Групова норма – сукупність правил і вимог, вироблених реальною групою, які є важливим засобом регуляції поведінки її членів, визначають характер взаємин, взаємодії, взаємовпливу і спілкування в цій групі.

Депресивний стан – афективний стан, що характеризується негативним емоційним фоном, зміною мотиваційної сфери, когнітивних (пов'язаних із пізнанням) уявлень і загальної пасивності поведінки. Суб'єктивно людина в стані депресії відчуває важкі, негативні емоції і почуття – пригніченість, сум, відчай.

Деструктивність – негативне ставлення людини до самої себе або до інших людей і відповідна до цього ставлення поведінка. Деструктивна особистість нещаслива, навіть якщо їй вдається досягти поставлених цілей. Повага до життя, до інших людей і самого себе – умова психічного здоров'я.

Детермінанта (лат. «іеіегтіпапз - який визначає, обмежує) – причина, що визначає виникнення явища.

Діяльність викладача – різновид професійної науково-педагогічної діяльності, яка спрямована на різнобічну професійну підготовку фахівців різного профілю, на розвиток і виховання студентів.

Діяльність провідна – діяльність, у якій: 1) розв'язуються суперечності, які є рушійною силою розвитку; 2) перебудовується структура свідомості, з'являються нові якісні перетворення – новоутворення; 3) виникають, диференціюються нові види діяльності, забезпечуються умови для переходу до них. Провідною діяльністю є стосовно розвитку особистості, а не інших видів її діяльності. Життя і розвиток індивіда тим багатші, чим ширше він включений у різні форми діяльності. У студентському віці провідною діяльністю є навчально-професійна.

Діяльність студента – форма пізнавальної і практичної активності студента, спрямована на розвиток своєї особистості, підготовку до виконання професійно-трудових завдань і обов'язків, оволодіння необхідними для цього знаннями, навичками і вміннями.

Діяльність студента наукова – одна з форм творчого самовираження особистості студента, вищий рівень прояву його пізнавальної активності. Особливості науково-дослідної діяльності студентів: 1) підпорядкованість її цілей навчальним цілям; 2) основними її мотивами є пізнавальні; 3) здійснюється під керівництвом викладачів; 4) сприяє формуванню професійної самостійності, здатності творчо розв'язувати майбутні практичні професійні завдання; 5) сприяє збагаченню наукових знань, дослідницьких умінь і навичок майбутнього фахівця.

Довіра – ставлення до когось-небудь, що виникає на основі віри в чийсь правоту, чесність, щирість і т. ін.; психічний стан, завдяки якому ми покладаємося на якусь думку, що здається нам авторитетною, і тому відмовляємося від самостійного дослідження питання, що може бути нами вивченим. Довір'я, як психічний стан (почуття), минуше. Завоювати, вселити довіру важко, а втратити її можна відразу, миттєво. Недостатньо вірити, потрібно ще зробити правильний вибір: кому довіряти, а кому – ні. Етимологічно поняття «віра», «довіра» близькі смисловими відтінками цінності, надійності.

Душа (лат. апіта) – внутрішній психічний світ людини, з її думками, почуттями, волею та ін., що є відмінним від її тіла; за релігійним уявленням – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом її психічних явищ.

Емоції – психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого змісту явищ і ситуацій.

Емпатія – позараціональне пізнання людиною внутрішнього світу інших; емоційна чуйність індивіда на переживання іншого (співчуття). Здібність до емпатії – необхідна умова для розвитку професійних якостей (емоційна проникливість, психологічне налаштування) у практичного психолога (педагога, лікаря).

Задатки здібностей – генетично детерміновані анатомо-фізіологічні особливості, що є передумовою процесів формування здібностей і їхнього розвитку. Вони багатозначні, тобто на їхній основі можуть бути сформовані різні здібності. Задатками здібностей (загальних і спеціальних) можуть бути: I) типологічні властивості нервової системи, від яких залежить швидкість

утворення тимчасових зв'язків, їхня міцність, легкість диференціювання, концентрація уваги, розумова працездатність і т. ін.; 2) індивідуальні особливості будови аналізаторів, окремих ділянок кори головного мозку тощо.

Закони наочіння (за Е. Торндайком): 1) закон готовності або настанови: попередня готовність до акту підвищує задоволення від його виконання; 2) закон використання (практики): акти або асоціації, які використовують (виконують вправи, повторюють), підсилюються (зміцнюються) порівняно з тими, які не використовують; 3) закон вправи: повторення акту сприяє наочінню і полегшує наступне його виконання; 4) закон частоти: що частіше акт повторюють, то швидше відбувається наочіння цьому акту; 5) закон ефекту: пов'язане з актом задоволення підсилює, а невдоволення послаблює зв'язок між стимулом і реакцією. Наочіння Е. Торндайк розуміє як виникнення і зміцнення зв'язку між стимулом (ситуацією) і реакцією, міцність (силу) якого оцінюють імовірністю настання цієї реакції у відповідь на цю ситуацію.

Засвоєння знань – пізнавальна діяльність, спрямована на оволодіння знаннями, уміннями і навичками. Процес засвоєння знань - це психологічний бік навчання, який включає сприйняття навчального матеріалу, його усвідомлення, запам'ятовування і практичне застосування отриманих знань. Важливе місце в процесі засвоєння знань відіграють способи подолання студентами труднощів, що виникають під час пізнавальної діяльності. У результаті правильно організованого й раціонально побудованого процесу засвоєння знань студенти набувають систему знань, формуються узагальнення, які становлять основу наукових понять.

Здібності – індивідуально-психологічні якості особистості, що забезпечують легкість оволодіння певною діяльністю та є передумовою успішного її виконання. Бувають загальні (або розумові) здібності, від яких залежить успішність будь-якої діяльності і навчання, та спеціальні, пов'язані з конкретним видом діяльності (педагогічні, наукові, художні та ін.).

Знання – результат пізнавальної діяльності індивіда; сукупність ідей людини, засвоєних нею понять, законів і принципів, а також зафіксованих особливостей явищ і предметів.

Зрілість – дорослість, завершення зростання, стан повного функціонування; кінець процесу дозрівання (наприклад, інтелектуальна зрілість, статевая зрілість, емоційна зрілість та ін.).

Імідж – особливий вид психічного образу, який характеризується як: 1) сформований у масовій свідомості стереотип сильно емоційно забарвленого психічного образу чого-небудь або кого-небудь; сильне враження, що наділене великими регуляторними властивостями; 2) маніпулятивний, привабливий, зрозумілий психічний образ, що впливає на емоційну сферу людини (іноді на її підсвідомість), а через неї – на механізми свідомості і поведінки, вибір людини.

Індивідуальний стиль діяльності – характерна для певного індивіда система навичок, методів, прийомів, способів вирішення завдань якоїсь

діяльності, що забезпечує більш-менш успішне її виконання. Людина, свідомо або стихійно мобілізуючи значущі для цієї роботи якості, водночас компенсує чи якось переборює ті, які заважають досягненню успіху. Як результат, формується індивідуальний стиль діяльності – неповторний варіант типових для цієї людини прийомів роботи в звичних для неї умовах. Індивідуальний стиль діяльності якогось індивіда не може бути універсальним «ідеальним зразком», а нав'язування його іншим може зашкодити вирішенню завдань їхньої діяльності. Одне з найголовніших педагогічних завдань – допомогти студентові знайти власний стиль навчально-професійної діяльності.

Індивідуальність – неповторність, унікальність властивостей людини.

Інтерес – мотиваційно-емоційний стан людини, який спонукає її до пізнавальної діяльності, що розгортається переважно у внутрішньому плані.

Категорії – найбільш загальні фундаментальні поняття, які відображають загальні властивості і відношення дійсності та пізнання.

Колектив – група однодумців, об'єднаних суспільно значущою спільною діяльністю, у якій переважають товариські стосунки й моральні норми поведінки. Колектив характеризується єдністю ціннісних орієнтацій, наявністю органів самоврядування, традицій та ін.

Компетентність – такий тип організації знань, який дає можливість приймати ефективні рішення: знання характеризуються різноманітністю, чіткою визначеністю і взаємозв'язком, гнучкістю, швидкою актуалізацією, широким застосуванням, категоріальним характером, саморегуляцією на основі рефлексії.

Компетенція – загальна здатність мобілізувати в професійній діяльності набуті знання, уміння, а також використовувати узагальнені засоби і способи виконання дій. Компетенція забезпечує універсальність професійної діяльності.

Комунікабельність викладача – риса особистості, яка виявляється в здатності до встановлення контактів, до спілкування, товариськості; комунікативний потенціал викладача і його навички ефективного педагогічного спілкування.

Комунікація – спілкування, обмін інформацією, взаємодія один з одним.

Консенсус – згода, відсутність у сторін, що домовляються, заперечень щодо пропозицій, висунутих під час переговорів.

Конфлікт – зіткнення осіб і груп, їхніх ідей, протилежних поглядів, інтересів, потреб, оцінок, прагнень, рівня домагань тощо.

Конфліктна ситуація – виникнення і загострення протиріч між членами групи. Усвідомлення конфліктної ситуації, яке виникає через певний час, активізує її учасників на вживання необхідних заходів. Коли не вдається врегулювати гострі суперечності, виникає конфлікт.

Криза – стан душевного розладу, викликаний невдоволенням собою, своїми успіхами, взаєминами з людьми. Криза ідентичності - неможливо

ототожнити себе в соціальному плані, конфлікт ролевих настанов, суперечливість смислот-ворних життєвих цінностей.

Лідер – член групи, який спонтанно висувається на роль неофіційного керівника в умовах певної специфічної та досить значущої ситуації, щоб забезпечити організацію гуртової діяльності людей для найшвидшого і найуспішнішого досягнення спільної мети.

Маніпуляція – комунікативний вплив, спрямований на актуалізацію в об'єкта впливу мотиваційних станів (у т.ч. почуттів, атитюдів, стереотипів), що спонукають його до поведінки, бажаної для суб'єкта впливу. До того ж не передбачають, що він обов'язково має бути невідгідним для об'єкта впливу.

Ментальність – система більш-менш стабільних рис психічного складу конкретного етносу.

Методи психологічної саморегуляції – комплекс методів і навчальних програм, орієнтованих на навчання людини спеціальним прийомом довільної зміни власного стану, які в подальшому житті вона може використовувати самостійно. До них належать техніки нервово-м'язової релаксації, автогенне й ідеомоторне тренування, прийоми сенсорного репродукування образів, езотеричні методи зміни стану свідомості, самогіпноз. Як додаткові прийоми використовують сугестію (навіювання), світломузичний вплив тощо.

Методика дослідження – конкретне втілення методу дослідження; вироблений спосіб організації взаємодії суб'єкта та об'єкта дослідження на основі конкретного матеріалу і визначеної процедури.

Мислення – процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності в їхніх істотних зв'язках і відношеннях.

Модель особистості професіонала – модель, що відображає структуру найсуттєвіших здібностей особистості до конкретної професії. Розробляється на основі узагальнення емпіричних відомостей про структури особистостей достатньої кількості професіоналів, що добре впорюються (а для порівняння - і погано) з професійною діяльністю або на підставі кодифікованих норм (законів, статутів, інструкцій та ін.) і побажань експертів.

Мотив – матеріальний або ідеальний «предмет» (або його психічний образ), який спонукає і спрямовує на себе діяльність або вчинок, за допомогою яких задовольняються певні потреби суб'єкта. Більш широке тлумачення мотиву таке: потреба, ідея, органічний стан, емоція та ін., що спонукає суб'єкта до дії. Допускають, що в людини може виникати стан спонукання (потягу) без переживання й усвідомлення мотиву. Водночас діяльність може бути полімотивованою, тобто мати кілька мотивів.

Мотивація – сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їхній початок, спрямованість і активність.

Навички – дії високого ступеня досконалості, деякі з яких можуть бути доведені до автоматизму.

Навіюваність – некритичне прийняття чужого погляду.

Навіювання – вплив на емоційну і несвідому сферу психіки людини: подолання страхів, демонстрація психологічного захисту та можливості задоволення її основних потреб.

Навчання – упорядкована взаємодія викладача зі студентом, спрямована на розвиток особистості майбутнього фахівця, досягнення мети професійної підготовки.

Наполегливість – воляова якість особистості, що полягає в умінні домагатися поставленої мети, переборюючи зовнішні і внутрішні перешкоди. Слід розрізняти наполегливість і впертість. При впертості єдиним мотивом поведінки індивіда є самоствердження, прагнення будь-що досягти свого.

Настанова психологічна – готовність, схильність суб'єкта до певної форми реагування. Настанова багато в чому визначає характер поведінки і діяльності.

Настрій – це загальний емоційний стан, який своєрідно забарвлює на певний час діяльність і поведінку людини, характеризує її життєвий тонус.

Натхнення – різке й несподіване зростання духовних сил людини, що спостерігають у процесі творчої праці; його характеризує глибока і стійка зосередженість на предметі праці, активізація здібностей, знань і умінь, високий рівень активності пізнавальних процесів (жвавість вражень), яскравість образів пам'яті й уяви. З натхненням часто пов'язане народження задуму та ідеї винаходу, вирішення нерозв'язної проблеми, створення головних образів художнього твору.

Научіння – процес і результат набуття людиною нового сенсомоторного та інтелектуального досвіду, нових форм поведінки; засвоєння студентом соціального досвіду, професійних знань, умінь і навичок. Результатом научіння є соціалізація особистості студента.

Научуваність – загальна оцінка здібності й бажання особи навчатися. Що вище рівень научуваності індивіда, то легше й швидше проходить його навчання.

Новоутворення психологічне – це якісні психологічні зміни в особистості й діяльності, які вперше виникають у цей період і визначають подальший хід розвитку, а також ставлення особи до самої себе та до соціального оточення.

Особистість – це соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально неповторного. Людина як особистість формується в соціокультурному середовищі у процесі спільної діяльності й спілкування.

Потреба пізнавальна – прагнення студента до опанування теоретичних знань з якоїсь предметної галузі (ці знання відображають закономірності походження, становлення і розвитку предметів відповідної галузі).

Потяг – безпосереднє емоційне переживання потреби (необхідності) у чо-му-небудь; спонукання, яке ще не опосередковане свідомим цілеспрямуванням. У дорослої людини типовою є довільна активність, найпершою умовою якої є здібність до рефлексії, до усвідомлення своїх потягів, і їхнє прийняття або відкидання. Виникнення в людини потягу

створює початковий етап мотиваційного процесу. Як результат свідомого вольового рішення діяти відповідно до якогось спонукання розпочинається етап «бажання».

Професійна готовність студента – особистісна якість, яка проявляється в позитивній самооцінці себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та прагненні займатися нею після закінчення ЗВО.

Професійна консультація – психологічна допомога людині у виборі професії та плануванні професійної кар'єри відповідно до її індивідуальних психофізіологічних і психологічних якостей. Проводять у вигляді бесіди клієнта з психологом із застосуванням засобів психодіагностики.

Професійна придатність – відповідність психологічних особливостей людини вимогам професії для досягнення нею максимальної ефективності праці, одержання задоволення від неї.

Професійна самосвідомість педагога – усвідомлення педагогом себе як суб'єкта педагогічної діяльності, самооцінка професійно необхідних знань і професійно значущих якостей особистості.

Професійна спрямованість – розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів.

Професіограма – системний опис соціально-економічних, виробничо-технічних, санітарно-гігієнічних, психологічних та інших особливостей професії, а також вимог до суб'єкта цієї спеціальності, на основі чого визначаються необхідні для цього виду діяльності якості особистості, що становлять основу професійної придатності людини.

Професіоналізм діяльності – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, розмаїття ефективних професійних навичок і умінь, зокрема тих, що базуються на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами й способами розв'язання професійних завдань.

Психологічна модель фахівця – зразок фахівця з вищою освітою, сформований на основі вивчення особливостей особистості й структури діяльності осіб, що успішно працюють після закінчення ЗВО. Що ближче до завершення професійного навчання перебуває студент, то ближче до модельних повинні бути його особистісні якості, знання, уміння і навички.

Психологічний бар'єр – наслідок невідповідності зовнішніх впливів (по-дразників) внутрішньому «Я» (інтересам, потребам, спрямованості особистості тощо), через що формується негативне ставлення до «подразників», прагнення захиститися від них.

Психологія вищої школи – галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності функціонування психіки студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності та закономірності науково-педагогічної діяльності викладача, а також соціально-психологічні особливості педагогічної взаємодії.

Рефлексія – довільна увага до змісту власної свідомості. Рефлексійність особистості виявляється в її здатності критично оцінювати свої дії та змінювати відповідно до цього мислення і діяльність.

Рівень домагань особистості – прагнення до досягнення цілей того ступеня складності, на який людина вважає себе здібною.

Розум – філософський термін, що позначає форму теоретичного мислення, яка дає змогу людині переробити в науковому понятті результати споглядання і уявлень, тобто всебічно відтворити систему внутрішніх зв'язків, які породжують цю конкретність, розкрити її сутність.

Розуміння – активний процес пошуку й конструювання людиною змісту повідомлення, тексту, образів, схем, моделей, символів та інших форм існування знань і інформації, а також інтерпретація і конструювання змісту дій і вчинків інших людей.

Розумові дії – дії людини, які вона виконує у внутрішньому плані свідомості без опори на зовнішні засоби.

Роль – певна соціально-психологічна характеристика способу поведінки залежно від статусу особистості й позиції в групі, суспільстві, у системі міжособистісних взаємин і суспільних відносин.

Самооцінка – цінність, значущість, якою індивід наділяє себе загалом і окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки.

Самопочуття – комплекс відчуттів, що відображають ступінь фізіологічної й психологічної комфортності наявного стану людини.

Самосвідомість – усвідомлення людиною себе як особистості та індивідуальності.

Самоствердження – прагнення людини до високої оцінки й самооцінки власної особистості, і спричинена цим прагненням поведінка.

Самостійність – здатність до самоутвердження, підтримування стабільності «Я», самоконтроль, саморегуляція, відповідальність за події свого життя.

Сенс життя – психічне утворення особистості, зумовлене привласненням змісту трансцендентних цінностей.

Сенситивні періоди – періоди онтогенетичного розвитку, коли організм, що розвивається, є особливо чутливий до певних впливів середовища; це періоди оптимальних термінів розвитку якихось сторін психіки (процесів і властивостей). Ранній початок навчання може несприятливо позначитися на психічному розвитку дитини, тоді як пізніше навчання може бути малоефективним. Наприклад, студентський вік сенситивний для професійного становлення особистості.

Соціалізація – процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом настанов, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі.

Соціальна ідентичність – один із результатів процесу соціальної ідентифікації, який полягає в тому, що по мірі того, як усередині групи взаємини все більше стабілізуються, ідентифікація її членів стає більш

деперсоналізованою, індивідуальні якості стають психологічно дещо менш важливими, ніж загальні групові властивості.

Соціальна ситуація розвитку – особливе, одиничне і неповторне відношення між індивідом і соціальною дійсністю (Л.С. Виготський); сукупність обставин, що спричиняють діяльність і соціальну поведінку суб'єкта: зовнішні і внутрішні умови.

Спілкування – взаємодія суб'єктів, в якій проходить обмін раціональною й емоційною інформацією, діяльністю, досвідом, знаннями і вміннями, а також результатами діяльності. Необхідна умова розвитку і формування особистості та групи.

Спрямованість особистості – стійке (позаситуативне) спрямування, орієнтованість мислення, почуттів, бажань, фантазій, учинків людини, що є наслідком домінування певних (головних, провідних) мотивацій.

Стиль діяльності – стійка індивідуально-специфічна система психологічних засобів, прийомів, навичок, методів і способів здійснення певної діяльності.

Стрес – емоційний стан людини, що виникає під дією сильних подразників і виявляється в напружених ситуаціях.

Студент – той, хто старанно працює, займається – людина, яка наполегливо навчається, опановує професійні знання, уміння і навички, вивчає (студіює) науку.

Студентство – це мобільна соціальна група, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально розробленою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання важливих професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних та інших функцій.

Студентський вік – особливий і найважливіший для суспільного розвитку та становлення особистості період життя людини, який пов'язаний із формуванням фахівця, суспільного діяча і громадянина, опануванням і консолідацією багатьох соціальних функцій, набуття професійної майстерності.

Тривожність – схильність людини до частих та інтенсивних переживань стану тривоги, а також низького порогу її виникнення.

Уміння – спосіб виконання дії, що дає змогу виконувати її з високою якістю та в мінливих умовах. Уміння, на відміну від навички, вимагає свідомого контролю й опори на знання.

Успішність – ступінь засвоєння студентом обсягу знань, умінь і навичок, визначених навчальною програмою, із погляду їхньої усвідомленості, повноти, глибини, міцності.

Уміння – 1) система пізнавальних дій, спрямованих на розв'язання навчально-виховних завдань, результатом чого є набуття системи знань, опанування уміннями і навичками; 2) процес (точніше, співпроцес) набуття і закріплення способів діяльності індивіда, результатом якого є досвід, виникають нові форми поведінки і діяльності; 3) діяльність учня (студента) щодо оволодіння соціальним досвідом і розвитку якостей, необхідних для виконання соціальних функцій і розв'язання задач.

Фрустрація – психічний стан дезорганізації свідомості й поведінки, який виникає в ситуаціях перешкоджання досягненню мети або задоволенню потреб, що загрожує гідності людини.

Характеристика психологічна – форма вивчення індивідуальних психологічних особливостей людини, яка містить конкретні відомості про неї як про особистість і суб'єкта діяльності (знання, здібності, стиль діяльності, манери поведінки, характер, взаємини та ін.).

Чесність професійна - ділова вимогливість, самовідданість у роботі, уміння говорити правду «у вічі».

Юнацький вік – період життя людини між підлітковим віком і дорослістю. У вітчизняній періодизації психічного розвитку відповідає 17-21 рр. для юнаків і 16-20 рр. для дівчат.

«Я-концепція» – цілісний, хоч і не позбавлений внутрішніх суперечностей, образ власного «Я», який є настановою людини стосовно себе. «Я-концепція» містить такі компоненти:

1) когнітивний складник – «Образ-Я» – уявлення індивіда про самого себе, про свої якості, здібності, зовнішність, соціальну значущість та ін.;

2) оцінний складник – «Ставлення – Я» – самооцінка, самоствавлення, самоповага та ін.;

3) поведінковий складник – «Вчинок – Я» – потенційні поведінкові реакції, конкретні дії, самопрезентації, які можуть бути викликані «Образом – Я» і «Ставленням – Я».

У склад «Я-концепції» входять:

1) «фізичне Я» – схема власного тіла;

2) «реальне Я» – уявлення про себе в теперішньому часі;

3) «динамічне Я» – те, яким суб'єкт має намір стати;

4) «соціальне Я» – співвіднесене зі сферами соціальної інтеграції (статевою, етнічною, громадянською, рольовою та ін.);

5) «екзистенційне Я» – оцінка себе в аспекті життя і смерті;

6) «ідеальне Я» – те, яким суб'єкт, на його думку, повинен бути, орієнтуючись на моральні норми;

7) «фантастичне Я» – те, яким суб'єкт бажав би бути, якщо це було б можливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Кудіна В.В. Юрченко В.І. Психологія вищої школи : курс лекцій. К. : КСУ, 2004. 176 с.
2. Мороз О.Г. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / О.Г. Мороз, О.С. Падалка В.І. Юрченко / за заг. ред. О.Г. Мороза. К. : НПУ, 2003. 267 с.
3. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи [Текст]: підручник. Рек. МОН; 4-те вид., випр., і доп. К.:Каравела, 2014. 360 с.
4. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи : практикум [Текст]:навч. посібник. Рек. МОН. К.:Каравела, 2012. 336 с.
5. Подоляк Людмила Григорівна, Юрченко В.І. Психологія вищої школи [Текст]:навч. посібник для магістрантів і аспірантів. К.:ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
6. Психологія вищої школи: підручник. 2-ге вид. Л.Подолюк. Рек. МОН. К.:Каравела, 2008. 352с.
7. Психологія вищої школи : підручник / О.І. Власова, В.А. Семиченко, С.Ю. Пащенко, Я.Г. Невідома / за ред. О. І. Власової. К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. 405 с.
8. Туркот Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст]: навч.посібник. Херсон:Олді-плюс, 2013. 466 с.
9. Туркот Тетяна Іванівна Психологія і педагогіка вищої школи [Текст]: навч.посібник. 2-е вид., доп., Рек. МОН. Херсон:Олді-плюс, 2013. 516 с.
10. Туркот Т. Педагогіка і психологія вищої школи в системі наукових знань. Педагогіка та психологія вищої школи: навч. посібник. Херсон, 2013. С.12-31
11. Подоляк Л., Юрченко В. Психологія студентської групи. Психологія вищої школи: підручник. К., 2014. С.102-123
12. Семенова А.В., Гурін Р.С., Осипова Т.Ю. Основи психології і педагогіки: Навч. посіб. К.: Знання, 2006. 319 с.
13. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Академия, 2003. 304 с.
14. Шарипов Ф.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие (Новая университетская библиотека). М.: Логос. 2012. 448 с.
15. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. К. : Вища школа, 2004. 336 с.
16. Городиська В., Пантюк М., Міляєва В. Педагогіка та психологія вищої школи : тексти лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2014. 307 с.

Додаткова література:

1. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи: *Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів*. К.: Форум, 2000. 270с.
2. Байрак Л. П. Організація науково-дослідної роботи студентів – запорука розвитку інтелектуального творчого потенціалу майбутніх фахівців. Педагогіка вищої та середньої школи. 2012. Вип. 36. С. 402-407. *Електронний ресурс*. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_36_68
3. Балабанова Л.М. Психолого-педагогічні проблеми студентського віку. *Психологія* : зб. наук. праць. К. : НПУ, 1999. Вип. 4 (7). С. 169–170.
4. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти. Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. 2005. № 4. С.5-27.
5. Білуха М.Г. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів. К.: Вища школа., 1997. 271 с.
6. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 49-57.
7. Буряк В. Викладач університету: вимоги до особистісних і професійних рис : [творчий викладач. Педагогічна майстерність. Культура мислення, почуттів, поведінки, педагогічного спілкування, самоосвіти викладача]. *Вища школа*. 2010. № 3-4. С. 11-35.
8. Величенко Л. К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу / Південний науковий центр АПН України. О. : ПНЦ АПН України, 2005. 302с.
9. Винославська О.В. Психологічні особливості студентської групи. *Практична психологія та соціальна робота*. № 7. 2005. С.65-70.
10. Гайдук Н. Концептуальні засади застосування посередництва при розв'язанні конфліктів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2003. № 6. С.147-157.
11. Галузинський В. М. Евтух М. Б. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні. К., 1995. 168 с.
12. Головінський І.З. Педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Аконті, 2003. 288 с.
13. Грубінко В.В. Формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ в контексті вимог Болонського процесу. / Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства" (Матеріали „Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Тернопіль, 26 березня 2004 р.). Тернопіль 2004. С.6-17.
14. Дуткевич Т.В., Максимчук Н.П. Психологія вищої школи (курс лекцій): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2010. 158 с.
15. Жигайло Н. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 4. С. 107–112.
16. Жоголева О.Р. Современный процесс социализации студенческой молодежи. Социально-экономические проблемы трансформационной

економики. Сборник матеріалів. Тюмень: Изд-во „Вектор Бук”, 2006. В. 3. С. 217-220.

17. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. Луцьк : ЛДУ, 1997. 179 с.

18. Крюкова Д.Ф. Психологічні та педагогічні проблеми професійно-особистісного розвитку молоді. / Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали II міжн. наук.-практ. конф. Хмельницький: ТУП. 2003. С.74-83.

19. Кучмієва С. И. Мотивационные факторы профессиональной социализации студентов. Среднее профессиональное образование. 2006. № 3. С. 40-42.

20. Леонтьев А.Н. Психологические вопросы формирования личности студента // Психология в вузе. 2003. № 1-2. С. 232-241.

21. Маркова А.К. Психология профессионализма. М.: 1996. 308 с.

22. Миколайчук М.І. Культурно-ціннісна та релігійна детермінація становлення ідентичності особистості. *Практ. психологія та соц. робота*. 2008. № 12. С. 68-70.

23. Подоляк Л.Г. Психологічна підготовка майбутнього викладача як передумова гуманізації і демократизації вищої освіти. *Освіта і управління*. – 2006. Т. 9. № 3-4. С. 99-107.

24. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: Учебное пособие. М.: «Ось -89». 2006. 480 с.

25. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. Луганск: Альма-Матер, 2003.

26. Скиба М.Є., Островський К.С. Навчання та виховання студентської молоді – на вищий якісний рівень. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали II міжн. наук.-практ. конф. Хмельницький: ТУП. 2003. С.358-363.

27. Словник-довідник з педагогіки і психології вищої школи / [підгот. Н. Є. Герасимова та ін.] Черкаси : ЧНУ, 2010. 212 с.

28. Трухан О. Психологічний аналіз життєвих цінностей студентів різних професійних напрямків. *Практ. психологія та соц. робота*. 2009. № 12. С. 52-58.

29. Хоменко А. Вчинкова діяльність і діалогічне спілкування як чинники гуманізації процесу виховання. *Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка*. 2008. Вип. 6 : Пед. науки. С. 39-48.

30. Юсупова Н.О. Міжособистісні стосунки студентів в аспекті віртуальної взаємодії. . *Практ. психологія та соц. робота*. 2009. № 4. С. 78-80.

ЗМІСТ

ВСТУП

.....
Навчально-тематичний план вивчення навчальної дисципліни
«Психологія вищої школи»

Розподіл тем навчально-тематичного плану за модулями

Розділ I. Лекцій курс

Розділ II. Плани семінарських і практичних занять.....

Розділ III. Зміст завдань для самостійної роботи студентів

Програмові вимоги з навчальної дисципліни «Психологія вищої
школи», які виносяться на залік

Тестові завдання навчальної дисципліни «Психологія вищої
школи».....

ДОДАТКИ

.....
Короткий термінологічний словник

.....
Список використаних джерел

.....